

Beheersplan

Sint-Pietersbandenkerk
te Wintershoven (Kortesseem)

steenmeijer architecten

Sint-Pietersbandenkerk te Wintershoven (Kortesseem)

Beheersplan

BETREFT	Sint-Pietersbandenkerk.
LIGGING	Wintershoven (Kortesseem), Sint-Lambertusstraat (zn.)
BESCHERMINGSBESLUIT(EN)	KB van 21 september 1936 (monument) MB van 1 februari 2018 (bouwkundig erfgoed)
BEHEERSPLAN OPGEMAAKT DOOR	Steenmeijer Architecten BV Kleine Pieter Potstraat 21 2000 Antwerpen T 03 225 26 40 info@steenmeijer.be ref.: 014_2000
	Contactpersonen: Daan Declercq & Valérie Herremans
OPDRACHTGEVER	Centraal Kerkbestuur te Kortesseem
SUBSIDIËRENDE OVERHEID	Agentschap Onroerend Erfgoed Herman Teirlinckgebouw Havenlaan 88 bus 5 1000 Brussel

Copyright © Centraal Kerkbestuur te Kortesseem en Steenmeijer Architecten BV.

Gebruik van dit document valt onder de strikte beperkingen van het auteursrecht; in het bijzonder wordt er gewezen op de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van resultaten uit dit document.

Alle foto's en tekeningen in dit document zijn, tenzij anders vermeld, gemaakt door Steenmeijer Architecten BV.

Antwerpen, juni 2022.

Inhoudsopgave

In overeenstemming met artikel 8.1.4. van het onroerend erfgoedbesluit van de Vlaamse regering betreffende de uitvoering van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 en latere aanvullingen en wijzigingen, omvat dit beheersplan de volgende hoofdstukken:

1. Identificatie en afbakening van het onroerend erfgoed	7
1.1. Aanleiding en doel	7
1.2. Afbakening beheersplan	8
1.3. Identificatie	9
2. Historische nota	15
3. Inventarisatie huidige toestand	29
3.1. Exterieur	29
3.2. Interieur	46
3.3. Samenvatting schadebeeld.....	98
4. Waardebepaling	99
4.1. Bescherming als monument	99
4.2. Waardebepaling beheersplan.....	100
5. Visie op het toekomstig beheer	103
5.1. Voortraject: ArcK-onderzoeksrapport en Kerkenbeleidsplan Kortesseem	103
5.2. Huidig en toekomstig gebruik: de Sint-Pieters-Bandenkerk als parochiekerk, ontmoetingsplek en toeristische trekpleister	105
5.3. Bouwfysische toestand van het gebouw.....	106
5.4. Duurzaam beheer	108
6. Opsomming en verantwoording van de beheersmaatregelen en werkzaamheden.....	110
7. Opvolging.....	117
8. Bijlagen	119
8.1. Perimeter van het gebied waarvoor het beheersplan wordt opgemaakt.....	120
8.2. Lijst van geplande werken	121
8.3. Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating.....	123
8.4. Lijst van cultuurgoederen	125
8.5 Extra bijlagen.....	146

1. Identificatie en afbakening van het onroerend erfgoed

1.1. Aanleiding en doel

Dit beheersplan tekent een beheersvisie uit voor de parochiekerk Sint-Pietersbanden te Wintershoven (Kortesseem), met het oog op een periode van 24 jaar. Hierbij wordt gekozen voor een integrale benadering, waarbij zowel interieur en exterieur van de kerk worden betrokken. Tevens beoogt dit beheersplan een duurzame visie op het behoud en het beheer van het onroerend erfgoed.

Identificatiefiche	
Gemeente:	3722 Wintershoven (Kortesseem)
Adres:	Sint-Lambertusstraat (zn.)
Afdeling:	KORTESSEM 2 AFD/WINTERSHOVEN/
Sectie:	B
Percelen:	0238/00A000
Capakey:	73101B0238/00A000
Type:	Kerk
Gewestplan	Woongebieden met landelijk karakter (datum goedkeuring 05.04.1977).

1.2. Afbakening beheersplan

Het beheersplan omvat het als monument beschermde kerkgebouw, inclusief de door een gang met de kerk verbonden, aangebouwde sacristie gelegen op het zuidoosten.

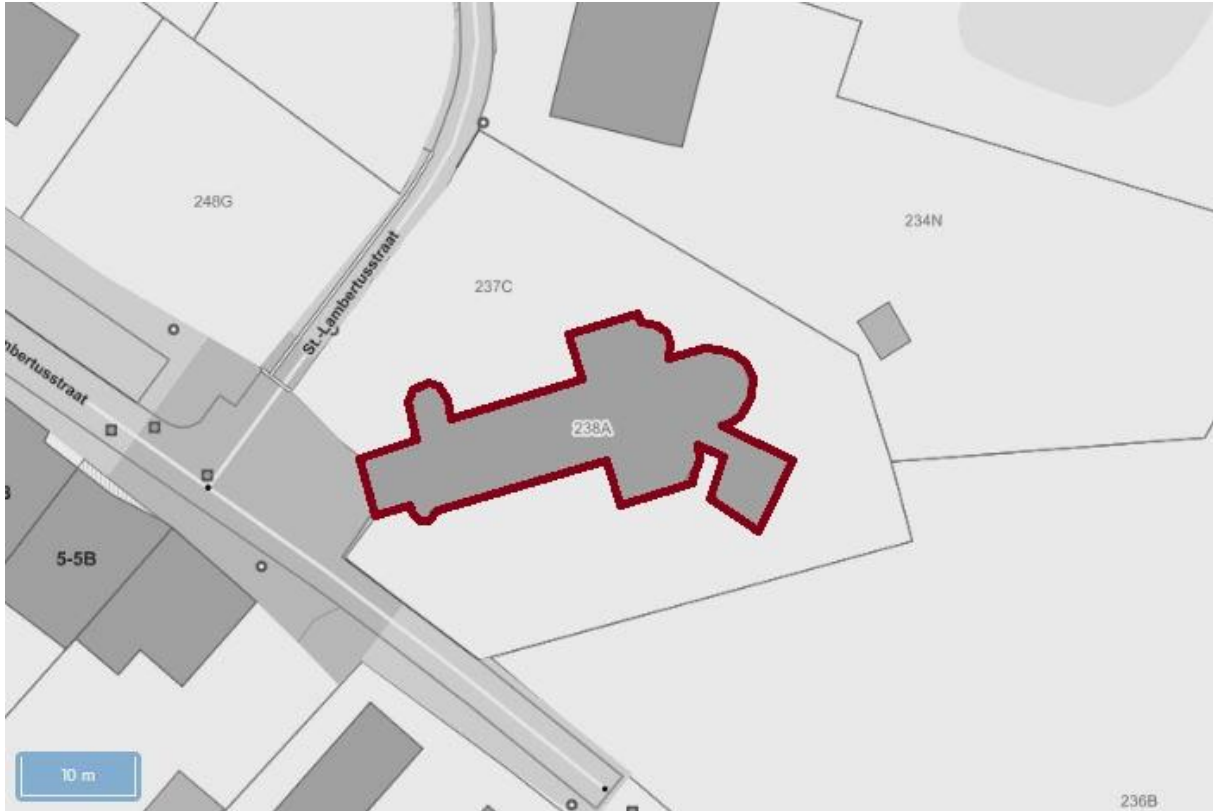

Fig. 1 – Kadasterplan (GRB) met aanduiding van de afbakening van het beheersplan in rood (geo.onroerenderfgoed.be).

1.3. Identificatie

1.3.1. Voorstelling van de site

De parochiekerk van Sint-Pietersbanden is gelegen aan de Sint-Lambertusstraat, een rustige en doodlopende zijstraat van de hoofdweg van het dorp, de Wintershovenstraat. Wintershoven is een landelijk gelegen deelgemeente van Kortesse van amper 4 km² groot met ca. 600 inwoners. De omgeving wordt bepaald door de landschappelijk, plantkundig en ecologisch waardevolle vallei van de Mombeek, een zijrivier van de Demer die in Widooie (Tongeren) ontspringt en die op enkele tientallen meters ten zuidoosten van de kerk voorbij stroomt. Rond de kerk bevindt zich een ommuurd kerkhof met een onregelmatig, zeszijdig grondplan. Enkele merkwaardige grafzerken gaan terug tot het begin van de 20e eeuw.

Rond 1200 werd de eenbeukige, stenen, romaanse Sint-Pietersbandenkerk gebouwd, met ingebouwde westtoren. Ze kende daarna verschillende uitbreidingen en aanpassingen. Tussen 1891 en 1893 vond een ingrijpende restauratie en vergroting plaats naar ontwerp van architect P. Langerock uit Leuven. Hierdoor ontstond een vrijwel nieuw, neoromaans gebouw. Enkel het oude beukgedeelte van de oorspronkelijke stenen kerk bleef bewaard. De toren, die aanvankelijk een dakruiter was boven de blinde westgevel, werd tegen die gevel aangebouwd en van een ingang voorzien.

De plattegrond bestaat vandaag uit: een rechthoekige beuk van vijf traveeën, met voorstaande vierkante westtoren met een aangebouwd driekwarttrond traptorentje ten zuiden; een ten noorden bij de eerste travee aansluitende doopkapel van één rechte travee met halfronde sluiting; een transept met armen van één travee met een rechte sluiting en telkens één oostelijke apsidiool; een vierkant koor van één rechte travee met apsis; een sacristie die schuin tegen de zuidelijke koormuur en de oostelijke dwarsbeukmuur aanleunt.¹

Het interieur wordt gekenmerkt door de eind 19de- en 20e-eeuwse neoromaanse inrichting waaronder de altaren, een preeksteel, de lambrisering en de muurschilderingen. De kerk bewaart tevens een merkwaardige reeks 16de-eeuwse portretbusten van de heiligen van Wintershoven, waaronder de HH Landoaldus en Landrada, die in de kerk een lange geschiedenis van verering kennen en waarvan er tevens relieken bewaard worden. Voor de relieken werd in de 19de eeuw een waardevol reliekschrijn vervaardigd dat boven het inkomportaal opgesteld staat. Tot het kostbare patrimonium van de kerk behoren nog enkele andere beeldhouwwerken uit de 16de eeuw, met name een triomfkruis, opgehangen in het koor en een voorstelling van Sint-Anna-ten Drieën toegeschreven aan het atelier van de Maastrichtse beeldhouwer Jan Van Stevensweerth (1460-1539).

Een historisch overzicht volgt in hoofdstuk 2 van dit beheersplan. Een gedetailleerde beschrijving van exterieur en interieur volgt in hoofdstuk 3.

¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/32466>

Fig. 2 - Extérieur, zicht vanuit het noorden.

Fig. 3 - Extérieur, zicht vanuit het zuidoosten.

Fig. 4 - Interieur, zicht vanuit het westen.

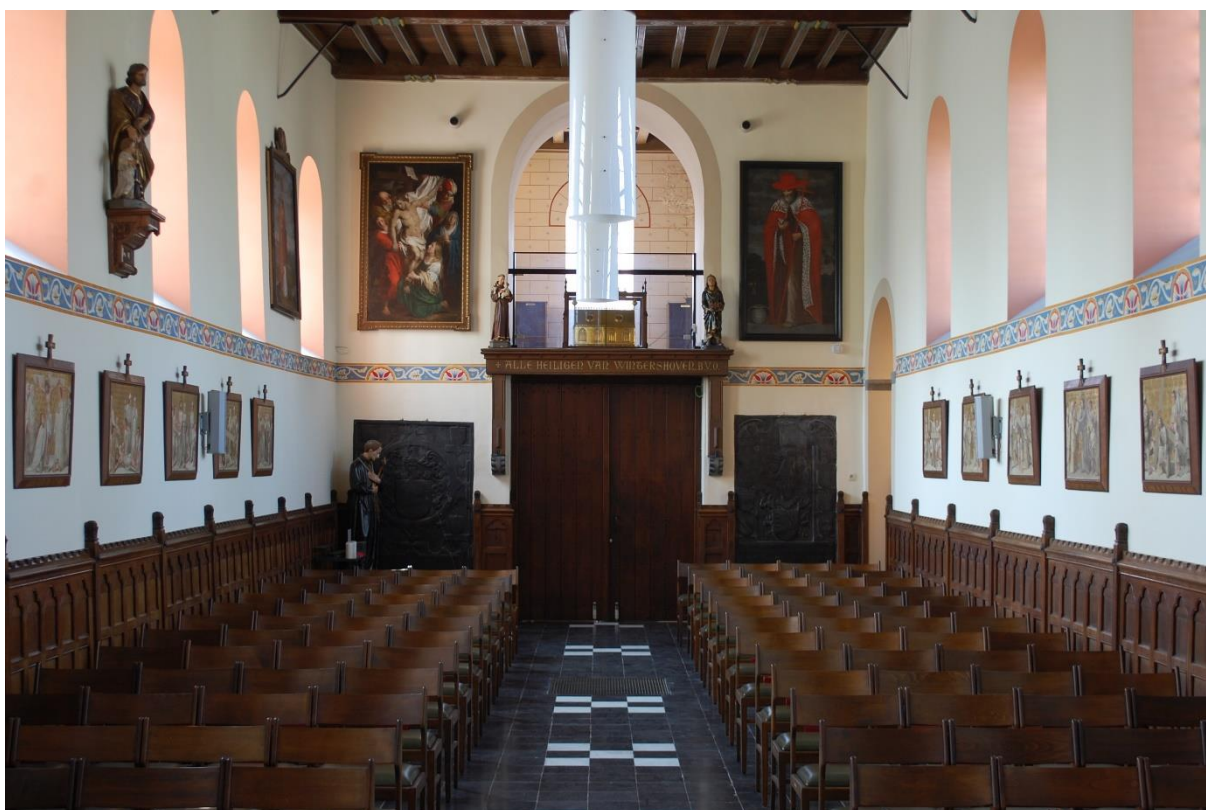

Fig. 5 - Interieur, zicht vanuit het oosten.

1.3.2. Eigendomssituatie

Het beschermde kerkgebouw is eigendom van de gemeente Kortesseem. Het beheer van het gebouw wordt evenwel georganiseerd door de Kerkfabriek Sint-Pietersbanden Wintershoven, die opdrachtgever is van dit beheersplan.

In haar hoedanigheid als beheerder neemt de Kerkfabriek het bouwheerschap op bij instandhoudings, onderhouds- en/of restauratiewerkzaamheden aan de kerk. Daarnaast staat ze in voor het reguliere onderhoud van het gebouw en het beheer van de materiële middelen die nodig zijn voor de uitoefening van de eredienst in de parochie. Ten gepasten tijde pleegt de Kerkfabriek overleg met de gemeente Kortesseem. Verder is er overleg via het centraal kerkbestuur over de begroting en de meerjarenplanning.

De gemeente staat in voor het onderhoud van het kerkhof en de groenzone rondom de kerk.

1.3.3. Beschermd onroerend erfgoed

De Sint-Pietersbandenkerk is op 21 september 1936 bij koninklijk besluit beschermd als monument, gelet op de wet van 7 augustus 1931, omwille van het algemeen belang gevormd door de “artistieke, oudheidkundige en geschiedkundige waarde”.²

In de huidige waarderingsmethodologie vertalen deze erfgoedwaarden zich naar de:

- **artistieke waarde;**
- **archeologische waarde** (*in casu* oudheidkundige waarde);
- **historische waarde** (*in casu* de geschiedkundige waarde).

Sinds 1 januari 2018 is de kerk mét omliggend kerkhof ook vastgesteld als bouwkundig erfgoed in de inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed, omwille van het algemeen belang gevormd door de architecturale en de historische waarde.³

² Agentschap Onroerend Erfgoed, Besluiten Onroerend Erfgoed: religieuze gebouwen, toren en stadhuis, <https://besluiten.onroenderfgoed.be/besluiten/15/bestanden/3206>, laatst geraadpleegd op 15 februari 2021.

³ Agentschap Onroerend Erfgoed, Inventaris bouwkundig erfgoed: parochiekerk Sint-Pietersbanden, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/32466>, laatst geraadpleegd op 15 februari 2021.

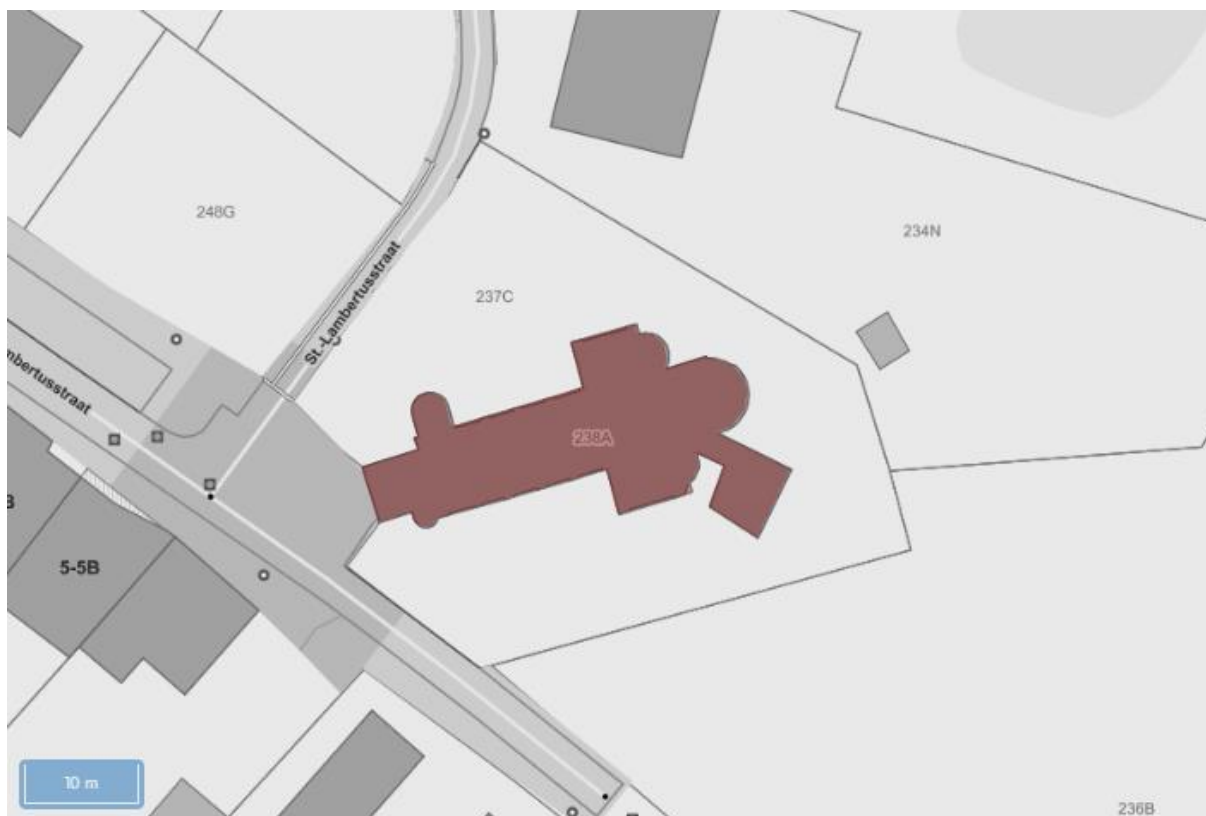

Fig. 6 - Kadasterplan (GRB) met aanduiding van de bescherming als moment (rood) (geo.onroendergoed.be).

Fig. 7 - Luchtfoto van de Sint-Pietersbandenkerk en de dorpskom van Wintershoven, bron: Google Earth.

2. Historische nota

2.1. Korte bouwchronologie

7de eeuw	oudste vermelding van een kerk in hout- en leembouw
ca. 1200	bouw van een eenbeukige, stenen, romaanse kerk met ingebouwde westtoren
...	vergroting van de zaalkerk naar het oosten door de aanbouw van een rechthoekig koor
1621	verbouwing van het romaanse koor tot een polygonaal koor
1710	bouw van een doopvonthuisje ten zuiden van het koor
1726	bouw nieuw doopvonthuisje/sacristie wegens bouwvallige toestand gebouwtje uit
1744/1753	vergroting van de koorvensters
1891-1893	restauratie en vergroting naar een nieuw, neoromaans gebouw
1894	glasramen koor en apsidiole van het atelier Osterrath uit Tilff (Esneux)
1911	wandschilderingen door Colpa uit Luik
1930	plaatsing van het orgel door A. Beckers uit Sint-Truiden
1943	verbouwing van het orgel door S. Stevens uit Duffel
ca. 1950	wandschildering door Gustave Meunier uit Warsage
1967	vernieuwing van de centrale verwarming
1967/1968	archeologisch bodemonderzoek
1973	tweede verbouwing van het orgel
1997	glasramen van Vos uit Riemst
2016	exterieurrestauratie
2020-2021	interieurrestauratie

2.2. De heiligen van Wintershoven

Wintershoven was gedurende de 7de en 8ste eeuw een centrum van christianisatie met de Heilige Landoaldus (+ ca. 668) als spilfiguur van een kloostergemeenschap. Landoaldus was volgens de legende één van de gezellen, die missiebisshop Amandus van Maastricht omstreeks 650 toevertrouwd kreeg van paus Martinus I (ca. 600-655) om hem te steunen bij zijn missioneringsarbeid in het huidige Vlaanderen. In Wintershoven zou Amandus vervolgens een kloostergemeenschap hebben gesticht, waarvan hij de leiding zou hebben overgedragen aan zijn gezel Landoaldus. Die zou daarbij steun hebben gekregen van Amantius (+ ca. 668), Adrianus, Julianus, Vinciana (zus van Landoaldus, + ca. 653) en Adeltrudis. Wintershoven zou vervolgens het centrum van Landoaldus apostolisch werk worden.

De gemeenschap vestigde zich op een domein dat wellicht toebehoorde aan de vader van Adeltrudis: de Heilige Bavo van Gent (+ ca. 654). Het domein zou later door Bavo of Adeltrudis zijn geschonken aan de Sint-Baafsabdij in Gent. Op dat domein zouden Vinciana en zeven vrouwen er een soort kloosterlijk leven leiden, dat geestelijk als materieel werd ondersteund door Landoaldus. Tot de eerste leerlingen van het klooster behoorden Landrada (+ca. 691) en Lambertus (°Wintershoven ca. 638-705). Landrada werd later de stichteres van de Abdij van Munsterbilzen, en Lambertus werd bisschop van Maastricht.

Naast een kloostergemeenschap, werd in de 7de eeuw ook de eerste parochiekerk van Wintershoven gebouwd. De stichting van de kerk wordt door historici toegeschreven aan Landoaldus en gesitueerd in het jaar 659. Hoogstwaarschijnlijk ging het om een bescheiden kerk in hout (en leem).⁴ Het zou om een eenvoudige, rechthoekige houten constructie van 11 meter lang zijn gegaan.⁵ De kerk werd gewijd aan de Heilige Petrus.

De kerk werd volgens de overlevering de laatste rustplaats van Amandus, Landoaldus, Amantius, Adrianus, Julianus, Vinciana, Adeltrudis en Landrada. Verschillende mirakels werden de daaropvolgende jaren aan hen toegeschreven. Bisschop Floribertus van Luik (ca. 685-746) verhief in de 8ste eeuw de relieken van Landoaldus, Amandus, Vinciana, Adrianus, Adeltrudis en Landrada tot de 'eer der altaren', wat neerkwam op een heiligverklaring. Amandus, Landoaldus, Amantius, Adrianus, Julianus, Vinciana, Adeltrudis, Landrada en Lambertus werden bekend als 'de heiligen van Wintershoven' en ter plaatse vereerd.

De parochie maakte oorspronkelijk deel uit van de goederen van de Sint-Baafsabdij van Gent. Totdat Boudewijn II, graaf van Vlaanderen (879-918), beslag legde op hun goederen en ze in leen overdroeg aan plaatselijke landheren. Inmiddels werden in 980 de relieken van Landoaldus en zijn gezellen, nadat ze in 964-65 waren opgegraven en in drie schrijnen geborgen, naar Gent gevoerd. Bisschop Notger van Luik (930-1008) gaf in 982 toestemming om de relieken te verhuizen naar de Gentse abdij die eveneens was gesticht door missiebisshop Amandus.

Vanaf de 17de eeuw kwamen de relieken van de heiligen geleidelijk terug naar de kerk in Wintershoven. In 1624 verkreeg de kerk enkele gebeenten van de Heilige Landoaldus, Landrada en Vinciana. In 1897

⁴ Overblijfselen van de houten kerk werden in de vorm van twee paalgaten aangetroffen tijdens archeologisch bodemonderzoek in 1967 in de kerk. Gezien de paalgaten in het midden van het schip zijn gelegen, mag worden aangenomen dat het gaat om resten van de houten kerk. Zie: LUX, G.V., *Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Petruskerk te Wintershoven*, in: Limburg, 48, 1969, p. 145-183.

⁵ LUX, G.V., *Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Petruskerk te Wintershoven*, in: Limburg, 48, 1969, p. 169.

werden ook relieken van de heiligen Amantius en Lambertus overgebracht van Gent naar Wintershoven, alsook bijkomende beenderen van de heiligen Landoaldus en Landrada. Hij was destijds niet begraven in de kerk. Maar hij had vanuit zijn opleiding in het klooster een blijvende band met Wintershoven. Bij die gelegenheid werd er een groot feest met praalstoet georganiseerd en een monument opgericht rond de Sint-Lambertusbron in Wintershoven.

Tot op vandaag worden de relieken vereerd in de kerk. Volgens een eeuwenoude traditie worden ze enkel op 1 november bovengehaald en getoond in de kerk. 13 juni is de feestdag van alle heiligen van Wintershoven samen.⁶

2.3. Romaanse kerk

Rond 1200 maakte de houten kerk plaats voor een nieuw, stenen kerkgebouw in romaanse stijl.⁷ Het kerkgebouw was een eenvoudige, rechthoekige afgesloten ruimte, gekend als een zaalkerk, met een zadeldak. De kerk had een afmeting van 11 meter lengte op 5,70 meter breedte. De kerk telde één beuk van vier traveeën. De westtoren was ingebouwd in het schip.

Vermoedelijk was de kerk gebouwd met recuperatiemateriaal van een nabijgelegen Romeinse villa. In de 13de-eeuwse muurdelen in silexbouw komen de volgende materialen voor: kolenzand-, ijzer-, lavasteen, silex, blauwe steen, fragmenten van Romeinse dakpannen etc. De bewaarde restanten wijzen erop dat het gebouw volledig in natuursteen van onregelmatige dikte was opgetrokken. Het steenwerk werd zeer zorgvuldig geplaatst.⁸

Verder is er weinig geweten over dit kerkgebouw. Van de romaanse kerk zijn enkel delen van de westgevel, de twee zijgevels en de grondvesten van de oostelijke muur bewaard. Een dichtgemetselde kleine rondboogdeur of 'paradijspoortje' in de zuidgevel is nog een getuige van een toegang tot het presbyterium of priesterkoor. In de zuidelijke gevel zijn ook nog de sporen zichtbaar van vier kleine, smalle, met rondboog afgedekte vensters. Rondom deze vensters zijn wijde traveebogen aangebracht.

Naar aanleiding van de vernieuwing van de centrale verwarming in 1967 werden archeologische opgravingen uitgevoerd in de kerk. Onder meer verscheidene muurfragmenten en funderingen van de romaanse kerk, graven van vóór het einde van de 16de eeuw, drie grafkelders, waarvan twee uit de 17de eeuw, en twee paalgaten van de houten kerk van vóór 1200 werden vrijgelegd. Het onderzoek bracht evenwel geen gegevens aan het licht over de heiligen van Wintershoven, die in de kerk zouden zijn begraven.⁹

Begin 13de eeuw ging het patronaatsrecht van de kerk over van de graven van Loon naar de heren van Kortesseem. De kerken van Wintershoven en Kortesseem werden in leen gegeven aan Dirk III van Altena

⁶ PAQUAY, A., *De Heiligen van Wintershoven*, Tongeren, 1897.

⁷ Tijdens het archeologisch bodemonderzoek in 1967 werd geen aslaag aangetroffen. Dat wijst erop dat het houten kerkje niet vernield werd door een brand, maar hoogstwaarschijnlijk bewust werd afgebroken voor de bouw van een nieuwe kerk. LUX, G.V., *Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Petruskerk te Wintershoven*, p. 169.

⁸ Ibid., p. 166-167.

⁹ LUX, G.V., *Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Petruskerk te Wintershoven*, in: Limburg, 48, 1969, p. 145-183.

(1180-1242), heer van Kortesseem. Hij stichtte vóór 1225 ook het kapittel van Kortesseem en begiftigde het met de inkomsten van de kerken van Kortesseem, Wintershoven, Kuttekoven, Sonne, Strype (Ned.) en Nunhem (Ned.). Iedere kanunnik kreeg vervolgens een parochie toegewezen. In realiteit werd de mis in Wintershoven evenwel verzorgd door een bestendige kapelaan.

Omstreeks 1225 schonk Dirk III van Altena een deel van de tienden van Wintershoven in achterleen aan Willem van Winterhoven. In 1232 verwierf de abdij van Herkenrode op haar beurt het aandeel van Willem in de tienden van Wintershoven. De abdij moest in ruil evenwel instaan voor het onderhoud van het schip van de kerk en zorgen voor de benodigdheden voor het hoogaltaar. Daarnaast stonden het kapittel en de pastoor, die eveneens recht hadden op een deel van de tienden, in voor respectievelijk de ban- of tiendklok en het bouwen, herstellen of onderhouden van het koor.

Fig. 8 - De Heilige Landoaldus (tweede van rechts) op de dodenrol (1406, Topstuk) van de Sint-Baafsabdij, bron: Bibliotheek Brugge.

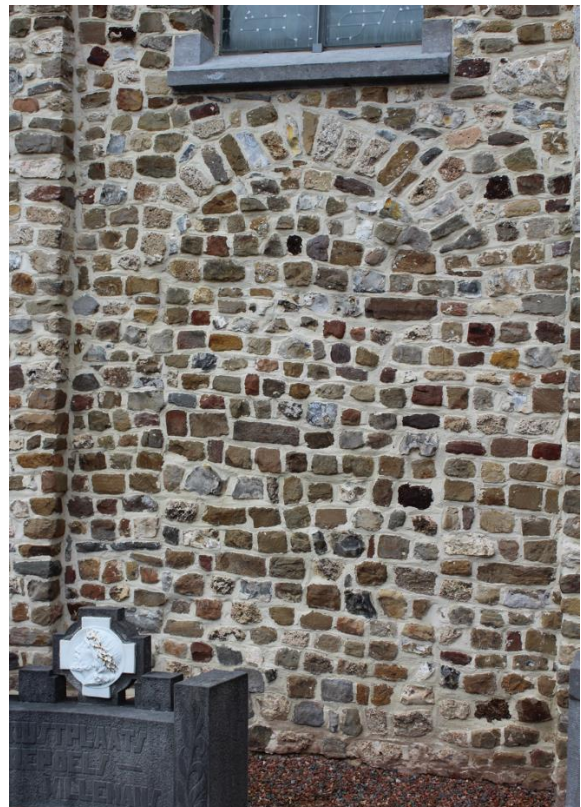

Fig. 9 - De romaanse toegang tot het vroegere priesterkoor.

2.4. Verbouwde romaanse kerk

In de loop van de daaropvolgende eeuwen werd de kerk verschillende malen hersteld, verbouwd en vergroot. De bouwberichten uit die periode hebben het over:

[begin 16de eeuw]: Een eerste ingreep bestond uit een vergroting van de zaalkerk naar het oosten toe door de aanbouw van een versmald rechthoekig koor. De bouwnaad van

deze uitbreiding is bewaard in het bodemarchief (cf. onderzoek Lux) van de kerk.

- 1606: De ban- of tiendklok werd hergoten in Sint-Truiden. Ze droeg de beeltenis van Sint-Pieter en de tekst: 'Joes Bodri me fecit. 1606. Wilhem van Lamboy te Dessener heer van Wintershoven'. Een tweede kleine klok werd bijkomend gegoten.
- 1608: De toren en het portaal werden opnieuw met leien bedekt.
- 1612: Willem van Lamboy van Dessener stichtte in de kerk het altaar van Sint-Lambertus en Allerheiligen. De kerk bezat op dat moment al een hoogaltaar en twee zijaltaren gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Anna.
- 1613: De kerkhofmuur werd hersteld.
- 1618: Het uurwerk werd hersteld door Guert Deeckens uit Hasselt.
- 1621: Er volgde nogmaals een vergroting van het koor. Het rechthoekig koor werd wegens instortingsgevaar afgebroken en vervangen door een polygonaal koor. Het koor werd gebouwd met baksteen, waartussen ook Zichense mergelblokken werden verwerkt. Bij de verbouwing werd niet geraakt aan het schip van de kerk. De zijgevels van het schip werden wel met 4,80 meter verlengd om vervolgens aan te sluiten op het nieuwe koor met een breedte van 4 meter en een diepte van 4,05 meter. De totale koordiepte werd zo op een 8 meter gebracht. Het koor werd voorzien van vier kleine vensters. Tussen het koor en het schip bevond zich een houten traliewerk. Ook voor de zijaltaren stond een soortgelijk hekwerk.¹⁰
- In het koor laat Willem van Lamboy Van Dessener ook een nieuwe familiegrafkelder metselen. De oude grafkelder in het midden van de beuk liet hij herstellen.
- 1624: De aartsdiaken noteerde tijdens zijn bezoek aan de kerk dat de toren dreigde in te storten. De muur waarop hij steunde, vertoonde een grote scheur en de balken van het timmerwerk verschoven bij het luiden van de klokken.
- 1625: De doopvont werd verplaatst van onder de toren naar het koor.
- 1630: De toren en het dak van het schip werden met nieuwe planken bekleed en opnieuw met leien gedekt.
- 1637: De kleine klok werd geruild voor een Luikse klok van 161 pond.
- 1650: De aartsdiaken merkte dit maal op dat de kerkvensters en het venster rechts achter het hoogaltaar gerepareerd dienden te worden. De werken werden vervolgens uitgevoerd.
- 1666: Het dak van het schip werd hersteld.
- 1684: Een nieuw hoogaltaar werd geplaatst.

¹⁰ LUX, G.V., p. 177.

- 1708: De toren verkeerde opnieuw in slechte staat. De abdis van Herkenrode, die een aandeel had in de tienden van Wintershoven, liet daarop de houten stijlen van de toren herstellen en het geheel met ijzeren banden aanspannen. Het dak van de toren werd voorzien van nieuwe planken en leien.
- 1710/1726: In 1710 werd door de gemeente naast het koor een doopvonthuisje gebouwd, dat evenwel in 1726 al bouwvallig was. Het werd daarom vervangen door een nieuw, groter doopvonthuisje dat ook als sacristie moest functioneren.
- 1719: De daken van de toren en de kerk werden hersteld.
- 1722: De kerkdeur van het schip werd vervangen door een deur afkomstig uit de abdij van Herkenrode. De deuropening werd gelijktijdig omlijst met Zichense mergelblokken
- 1732: De kleine klok was gebarsen en werd in Hasselt hergoten, met het opschrift: Antone Bernard me fecit + Sta Maria et Ste Lamberte orate pro nobis. Pro pago de Wintershoven.
- 1733: Het houten kerkportaal werd afgebroken en vervangen door een stenen exemplaar met een leien dak.
- 1744: De pastoor gaf opdracht om de tralies tussen koor en schip te laten verwijderen. Tezelfdertijd liet hij ook de vier vensters van het koor vergroten. Het koor werd eveneens opnieuw gewit.
- 1747: De houten trap voor het hoogaltaar werd vervangen door een stenen trap.
- 1751-1752: De [overige] vensters werden vergroot. De muren van de kerk, het portaal en de sacristie werden hersteld.
- 1753: De abdis van Herkenrode liet een nieuwe vloer leggen in de kerk. De stenen waren evenwel recuperatie stenen uit de kerk van Herkenrode. De 600 blauwe stenen werden daar opgebroken en naar Wintershoven gebracht. Bij die herstellingswerken werden twee oude grafstenen naar buiten gedragen.
- 1757: Het doksaal onder de toren werd hersteld met eiken planken en balken uit Herkenrode.

Het interieur werd eveneens verder verrijkt. Uit de 16de-18de eeuw zijn de volgende stukken bewaard gebleven in de kerk:

- schilderij van de Antwerpse school met de voorstelling van de "Maagschap van Maria", 16de eeuw
- schilderij "De H. Landoaldus", anoniem, 17de-18de eeuw
- schilderij "H. Lambertus", 17-18de eeuw?
- schilderij "De Aanbidding der Wijzen" anoniem, eind 17de-begin 18de eeuw¹¹
- schilderij door P.J. Verhaghen van de "Kruisafneming", 1774 (volgens A. Duser 1789)
- triomfkruis, anoniem, c. 1530

¹¹ LUX, G.V., p. 155: De kerkfabriek kocht in 1750 twee nieuwe schilderijen aan, waaronder dat van de Aanbidding der Wijzen.

- zes portretbusten van de HH van Wintershoven, anoniem, 16de-eeuws
- beeld van Sint-Rochus , 17de eeuw
- kuip van de doopvont , c. 1525-1550
- grafsteen van Guilielmus a Lamboy de Dessener en Margareta de Mean (1636)
- grafsteen van Guilhem de Lamboy de Dessener en Elisabeth de Eynatten de Thys (1602)
- beeld van Sint-Anna-ten-Drieën toegeschreven aan het atelier van Jan Van Stevensweerth (1460-1539)
- beeld van de H. Jozef (18de eeuw)

2.5. Neoromaanse kerk (1891-1893 + 1911)

In de 19de eeuw beantwoorde de kerk niet meer aan de noden van de parochie en besloot men het gebouw te renoveren en te vergroten. Een eerste restauratieproject naar ontwerp van architect M. Michiels (Tongeren) uit 1862 werd echter niet uitgevoerd. Een dertigtal jaren later, op 16 juni 1891 kreeg de kerkfabriek van Wintershoven bij Koninklijk besluit de toelating voor de werkzaamheden. Tussen 1891 en 1893 vond een ingrijpende restauratie en vergroting van de kerk plaats naar ontwerp van architect Pierre Langerock (1859-1923) uit Leuven. Hij was een medewerker van Joris Helleputte (1852-1925) die omstreeks 1891-1889 zelf al plannen opmaakte voor de kerk. De uitvoeringsplannen van Langerock namen het project over, maar met eigen aanpassingen. Hierdoor ontstond een vrijwel nieuw, neoromaans gebouw.

Enkel het schip van de oorspronkelijke stenen kerk bleef uiteindelijk deels bewaard. De sacristie van 1726 en het koor van 1621 werden eerst afgebroken. De toren, die aanvankelijk een dakruiter was boven de blinde westgevel, werd tegen die gevel heropgebouwd (zie bouwnaad) en van een ingang voorzien. Het schip werd verlengd met toevoeging van een travee. Een dwarsbeuk van één travee werd toegevoegd. Het koor werd vergroot, de sacristie ten zuiden van het koor heropgebouwd en een doopkapel tegen de noordzijgevel aangebouwd.

Voor de nieuwe fundering werden de oude materialen van de afgebroken gedeelten gebruikt. De opstaande muren werden langs binnen opgemetseld met bakstenen en langs buiten met silex, afkomstig uit de groeven van Roclenge, Zichen en Sluizen. De uitvoering van de werken werd toevertrouwd aan aannemer Peter de Coster, eveneens uit Leuven.

In 1892 werden er in het schip muurschilderingen blootgelegd uit het eerste kwart van de 17de eeuw. Ze werden gezien hun beschadiging en de toen gering geachte artistieke waarde, niet bewaard. Er werden de periode erna wel nieuwe muurschilderingen aangebracht met de voorstelling van de overbrenging van de relieken van Sint-Landoaldus en gezellen van Gent naar Wintershoven, de vier kerkvaders (kruisbeuk), twee taferelen met O.-L.-Vrouw ("O.-L.-Vrouw met Kind schenkt de schapulier aan Simon Stock" en "O.-L.-Vrouw met Kind schenkt de Rozenkrans aan de H. Dominicus") in het noordelijke apsidiool en twee taferelen met de H. Petrus in het zuidelijke apsidiool ("Jezus overhandigt Petrus de sleutels" en "Jezus redt Petrus die dreigt te zinken ") in 1897¹² en oudtestamentische

¹² Op het ogenblik van de recente interieurrestauratie waren alleen de voorstellingen van de kerkvaders nog zichtbaar. De beide andere taferelen die de overbrenging van de relieken van Sint-Landoaldus en gezellen van Gent naar Wintershoven voorstelden (KIK cliché M035159) werden inmiddels overschilderd nadat ze door

prefiguraties van de Eucharistie en profeten in 1911. Deze schilderijen werden aangebracht door de Luikse kunstenaar J. Colpa.

Twee jaar later werden drie nieuwe geschilderde glas-in-loodramen van Joseph Osterrath (1845-1898) in het koor geplaatst. Later vervaardigde zijn zoon Joseph junior (1878-1958) nog twee bijkomende ramen voor de kerk. In 1897 beitelde de firma Fincoeur-Thomasse een neoromaans granieten hoogaltaar, naar ontwerp van architect Langerock. Op 22 mei 1897 werd de vernieuwde en vergrote kerk plechtig ingezegend door Monseigneur Victor-Joseph Doutreloux (1837-1901), bisschop van Luik.

In het interieur werden vervolgens ook nieuw meubilair en kunstobjecten geplaatst: een neoromaanse preekstoel (begin 20ste eeuw) met voorstelling van de Zegende Christus en de vier Evangelisten; de beelden van Sint-Petrus en Sint-Lambertus; een Kruisweg met veertien staties eveneens van de hand van J. Colpa (1906).

Fig. 10 - De kerk van Wintershoven vóór de restauratie van 1891, geschilderd door Djef Anten (1851-1913). Op het schilderij is goed zichtbaar hoe de westtoren eerder een dakruiter was en een zijportaal toegang gaf tot de kerk, bron: KIK-IRPA, Brussel, 1969.

waterinsijpeling in het verleden ernstig beschadigd waren geraakt. Rond 1947 werden ze hersteld door Legenhoek. Ca. 1950 schilderde Gustave Meunier (Warsage) een kopie van het tafereel uit het zuidelijke deel van de kruisbeuk op doek dat over de beschadigde muurschildering werd aangebracht (KIK Cliché M035160) (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/32466>).

2.6. De Sint-Pieters-Bandenkerk tijdens de 20ste en 21ste eeuw

Op 21 september 1936 werd de Sint-Pieters-Bandenkerk van Wintershoven beschermd als monument. De wet op het behoud der Monumenten en Landschappen dateerde pas van 7 augustus 1931. Deze zeer vroege erkenning als monument benadrukt het belang en de erfgoedwaarde van dit gebouw.

Er is weinig informatie beschikbaar over de bouwgeschiedenis van de kerk tijdens de 20ste eeuw. De neoromaanse aankleding van het in 1891-1893 verbouwde gebouw werd vervolledigd door de interieurbeschilderingen door J. Colpa in 1911. Het gebouw doorstond zowel de Eerste als Tweede Wereldoorlog. In 1930 plaatste A. Beckers uit Sint-Truiden een orgel in de kerk, dat in 1943 (door S. Stevens uit Duffel) en in 1974 werd aangepast. Bij de recente restauratie zou het orgel worden verwijderd.

Het gebouw werd aangepast aan de noden van de 20ste eeuw. Zo kwam er elektrische verlichting. In 1967 kreeg de kerk een centrale verwarming op stookolie. Tijdens het uitgraven van de kanalen voor warme lucht werden archeologische opgravingen uitgevoerd in de kerk (zie eerder).

Er gebeurden slechts beperkte toevoegingen of wijzigingen aan het kerkinterieur. Het interieur werd op regelmatige tijdstippen geschilderd, waarbij de 19de- en vroeg 20ste-eeuwse muurschilderingen gedeeltelijk werden overschilderd of aangepast (zie bijlage). In 1997 werd de doopkapel voorzien van nieuwe glas-in-loodramen, uitgevoerd door Vos uit Riemst, naar aanleiding van de Jubelfeesten van dat jaar.

In de periode 2010-2016 vond een uitgebreide exterieurrestauratie plaats, gevolgd door een interieurrestauratie in de periode 2020-2021. Deze worden in detail besproken in hoofdstuk 5.

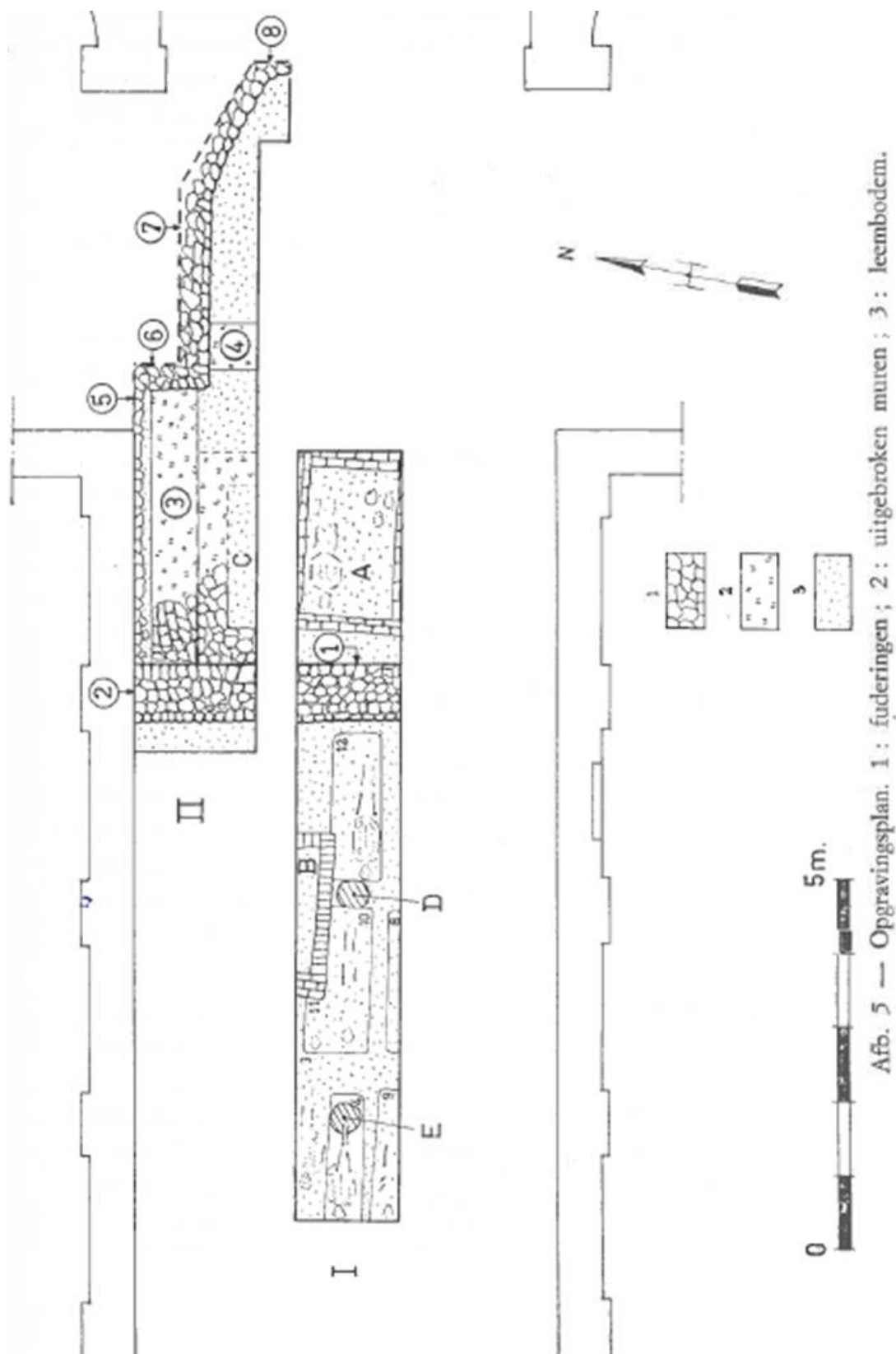

Fig. 11 - Opgravingsplan van het archeologisch bodemonderzoek uit 1967, Sleuf I: A: grafkelder familie Willem van Lamboy van Dessener/ B: grafkelder/ E en D: paalsporen van de oude houten kerk (vóór 1200)/ nr. 1 muurfragment romaanse kerk Sleuf II: C: grafkelder/ nr. 2-8: muurfragmenten en funderingen romaanse kerk, bron: G.V. Lux, Limburg.

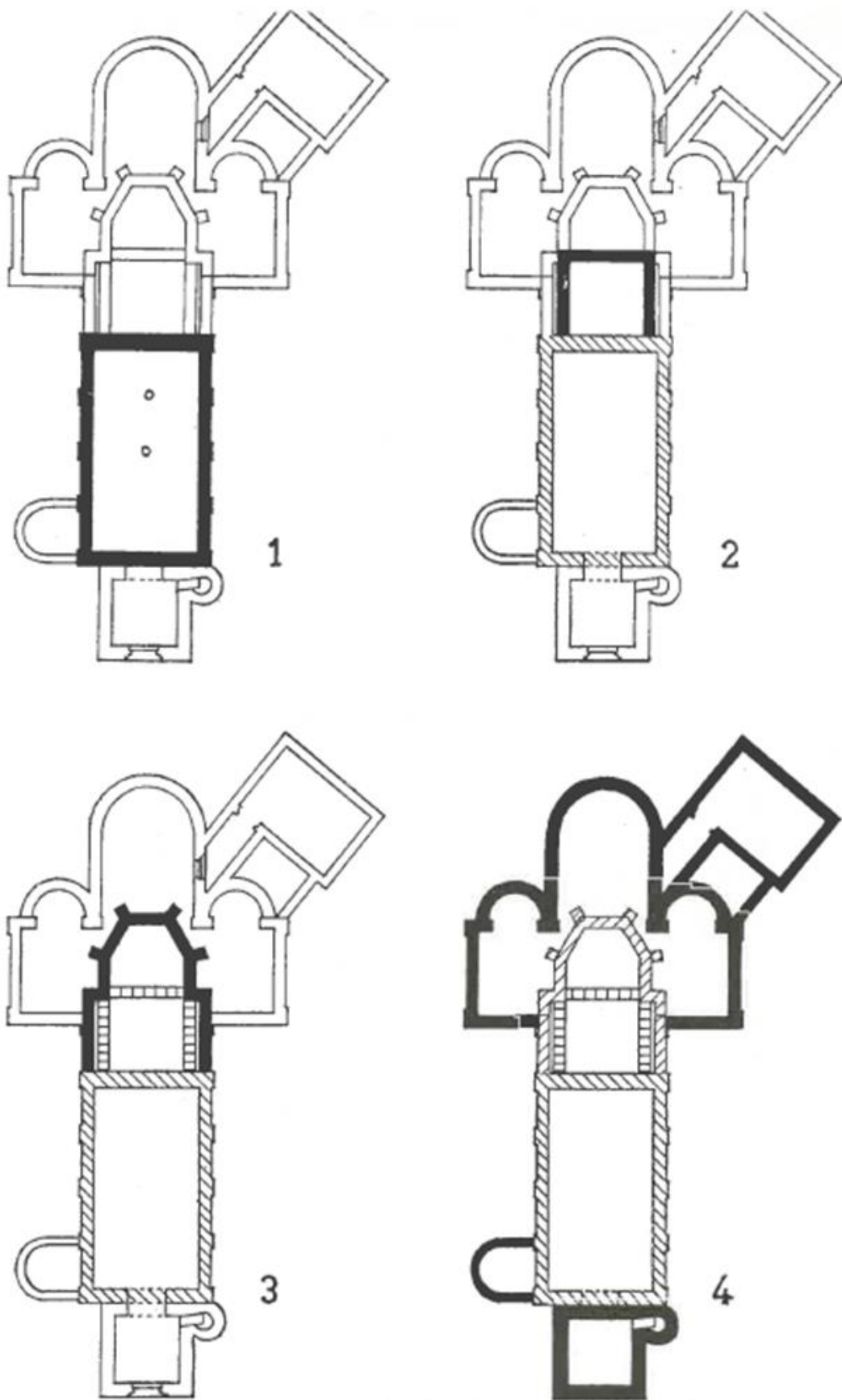

Fig. 12 - De vier voornaamste bouwfasen sinds 1200: 1. romaanse zaalkerk, 2. bouw rechthoekig koor, 3. bouw polygonaal koor (1621), 4. neoromaanse kerk (1891).

Fig. 13 - De zuidzijde van de neoromaanse Sint-Pietersbandenkerk in 1945, bron: KIK-IRPA, Brussel, 1945.

Fig. 14 - De noordzijde van de kerk in 1945, bron: KIK-IRPA, Brussel, 1945.

Fig. 15 - Tijdens de recente exterieurrestauratie zijn de verschillende bouwfasen leesbaar gemaakt door het aanbrengen van verschillende kleuren voegmortel.

3. Inventarisatie huidige toestand

De inventaris van de Sint-Pietersbandenkerk in Wintershoven bestaat uit drie delen: een beschrijving van het exterieur, het interieur en de cultuurgoederen.

Voor het exterieur en het interieur worden telkens de erfgoedkenmerken- en elementen beschreven. Onder erfgoedkenmerken worden typologie, stijl, cultuur, datering, materiaal of ander kenmerk verstaan. Erfgoedelementen zijn de structurele en visuele componenten die de eigenheid van het onroerend erfgoed bepalen en die de waarden vormen die aan de grondslag liggen van de bescherming.

In het interieur bevinden zich mogelijks ook cultuurgoederen. Deze elementen worden eveneens in dit hoofdstuk beschreven. Omwille van hun bijzonder statuut worden ze in hoofdstuk 8 eveneens afzonderlijk opgelijst en gemotiveerd. Cultuurgoederen zijn roerende goederen, die door hun erfgoedwaarde van algemeen belang zijn, waarvan het samen voorkomen met het gebouw een bijzondere waarde heeft en die ofwel ontworpen zijn voor of vervaardigd zijn met het beschermd goed ofwel gerelateerd aan de functie van het beschermd goed en waarvoor de historische verbondenheid met het beschermd goed kan worden aangetoond. Alle 'nagelvaste' interieurelementen worden als onroerend door aard beschouwd, dit omvat onder meer lambriseringen, biechtstoelen, preekstoel, haarden, etc.

Goederen die behoren tot de roerende collectie, in principe de huisraad van een kerk (bijvoorbeeld liturgisch vaatwerk, textiel ...), worden niet opgenomen in een beheersplan.

3.1. Exterieur

3.1.1. Opbouw en algemene kenmerken

De plattegrond van de neoromaanse kerk bestaat uit:

- een voorstaande vierkante westtoren met een aangebouwd driekwartrond traptorentje tegen de zuidgevel;
- een rechthoekige beuk van vijf traveeën;
- een doopkapel van één rechte travee met halfronde sluiting tegen de eerste travee van de beuk;
- een transept met armen van één travee en een rechte sluiting, en telkens een apsidiool (zijabside) op het oosten
- een vierkant koor van één rechte travee met apsis;
- een sacristie die schuin tegen de zuidelijke koormuur en de oostelijke dwarsbeukmuur aanleunt.

3.1.2. Gevels

De (neo)romaanse gevels dateren uit de 13de en laat-19de eeuw. Uit de 13de eeuw dateren de onderste geledingen van de westelijke torengevel, delen van de zijgevels van de beuk en de grondvesten van de oostelijke muur. De stijl van de (neo)romaanse architectuur is terug te vinden in: de zware, massieve muren, de relatief kleine deur- en vensteropeningen in ondiepe nissen, de ronde bogen bij vensters en de eenvoudige muren zonder versiering. De gevels typeren zich verder ook door de breuksteenbouw, waarbij naargelang de bouwfase verschillende steensoorten en verbanden zijn aan te treffen.

De toren telt vier bouwlagen. Ten zuiden van de toren is een driekwartrond torentje aangebouwd, reikend tot de derde bouwlaag. De eerste bouwlaag heeft een rondboogportaal met hardstenen rechtstanden, voorzien van negblokken en geprofileerde aanzetstenen, met daarboven een archivolt. De deur wordt aan weerszijde geflankeerd door een rondboogvenster in de zijden van de toren. De tweede bouwlaag telt drie rondboogvensters, in iedere zijde van de toren één. De derde bouwlaag heeft aan de noord-, west- en zuidzijde telkens twee rechthoekige venstertjes onder een mijtervormige latei. Daarboven situeert zich telkens een wijzerplaat van het torenuurwerk. De zijden van de vierde bouwlaag zijn ten slotte telkens voorzien van één bifoer met hardstenen middelstijl, in een rondbogig spaarveld en helemaal bovenaan enkele steigergaten. Het traptorentje heeft dezelfde vensters als de derde bouwlaag van de toren.

De gevels van het schip (deels 13de-eeuws), het transept en het koor worden geritmeerd door rondbogige spaarvelden en lisenen. De gevels van het schip, de koortraveeën en de apsis worden bijkomend geritmeerd door rondboogvensters. Gelijkaardige kleinere vensters zijn terug te vinden in beide apsidiole van het transept en de sluiting van de doopkapel. De kopgevels van het transept zijn bijkomend versierd door één bifoer met hardstenen middelstijl, met daarboven een rechthoekig venstertje onder een mijtervormige latei. Alle ramen werden voorzien van een voorzetbeglazing.

De sacristie heeft gelijkaardige muuropeningen als het kerkgebouw. Het aanbouwsel tussen de kerk en de sacristie heeft een rechthoekige buitendeur. De deur wordt bekroond door een hardstenen mijtervormige latei op gelijkaardige consoles.

De gevels zijn verder voorzien van hardstenen lekdrempels, lateien en deklijsten, en mergelstenen daklijsten. Ter hoogte van de moelbalken zijn aan de buitenzijde sierankers zichtbaar.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Muren in breuksteen

Materiaal: kolenzandsteen, ijzersteen (of ijzeroer), kalktuf, vulkanische tufsteen, zoetwaterkwartsiet, maastrichtersteen, vuursteen, Romeinse zandsteen, Maaskalksteen, Maaskeien, blauwe hardsteen (of Petit Granit) en Romeinse dakpannen (13de eeuw-19de eeuw)

silex uit de groeven van Roclenge, Zichen en Sluizen (1891-1893)

Beschrijving: Er is een duidelijk onderscheid te maken tussen de muurdelen van de romaanse kerk en die van de neoromaanse kerk. De 13de-eeuwse muren zijn opgetrokken uit hoogstwaarschijnlijk recuperatiemateriaal van een nabijgelegen Romeinse villa, in een verzorgd metselverband. De muren van de neoromaanse kerk zijn daarentegen langs

binnen opgemetseld met baksteen en langs buiten met silex, afkomstig uit de groeven van Roelange, Zichen en Sluizen.

Op de kopgevels van het transept en de sacristie liggen dekstenen in blauwe hardsteen. De daken rusten op een mergelstenen daklijst.

Rondboog vensters

Materiaal: breuksteen, blauwe hardsteen

Beschrijving: De rondboogvensters dateren uit de bouwperiode 1891-1893. Enkel in de zuidgevel van de beuk zijn een drietal romaanse rondboogvensters bewaard, evenwel sterk gerestaureerd.

De rondboogvensters hebben allen dezelfde vensterlijst van breukstenen en negblokken. De vensterdorpel is uitgevoerd in blauwe hardsteen.

In de beuk bleven enkele rondboogvensters uit de 13de eeuw bewaard. Het gaat om de meest westelijke vensters, drie in de noordelijke gevel en vier in de zuidelijke beuk.

In de ramen is aan de buitenzijde voorzetbeglazing geplaatst.

Rechthoekige vensters

Materiaal: breuksteen, blauwe hardsteen

Beschrijving: De smalle rechthoekige venstertjes komen terug in: de kopgevels van het transept en de sacristie, de zuidelijke traptoren en de derde travee van de toren. Ze zijn rechthoekig van vorm. De zijden zijn opgebouwd uit breukstenen. Bovenaan zijn ze versierd met een mijtervormige latei, onderaan steekt een rechthoekige dorpel met opkanten.

Biforen

Materiaal: breuksteen, blauwe hardsteen

Beschrijving: De biforen met hardstenen middelstijl zijn terug te vinden in: de kopgevels van het transept, de vierde torengeliding en de oostelijk kopgevel van de sacristie. De vensteropening is voorzien van een lijst van breuksteen met negblokken. De dorpel is uitgevoerd in blauwe hardsteen. De biforen in de toren doen dienst als galmgaten voor de torenklok.

Deuropening west

Materiaal: breuksteen, blauwe hardsteen

Beschrijving: De hoofdingang van de kerk bestaat uit een rondboogportaal met hardstenen rechtstanden, voorzien van negblokken en geprofileerde aanzetstenen, met daarboven een archivolt.

Deuropening sacristie

Materiaal: breuksteen, blauwe hardsteen

Beschrijving: Een tweede toegang tot de kerk is een rechthoekige buitendeur ter hoogte van de sacristie. De deur wordt bekroond door een hardstenen mijtervormige latei op gelijkaardige consoles.

Schoorstenen

Materiaal: breuksteen, blauwe hardsteen

Beschrijving: Ter hoogte van de sacristie en haar aanbouw bevinden zich twee schoorstenen. De schoorstenen rusten op een hardstenen, geprofileerde [octogonale] voet. De schoorsteen is rond van vorm en gemetseld in breuksteen. Bovenop ligt een ronde, hardstenen deksteen met een opening voor de rook.

Muurankers

Materiaal: smeedijzer

Beschrijving: De muurankers hebben een rechte schieter of sleutel. De muurankers van het koor zijn bijkomend versierd met krullen. Het ijzer is zwart geschilderd.

Dievenijzers

Materiaal: smeedijzer

Beschrijving: De vensters van de sacristie zijn afgesloten door dievenijzers. Ze zijn zwart geschilderd.

Torenuurwerk

Materiaal: blauwe hardsteen, verguldsel

Beschrijving: Op de noord-, zuid- en westzijde van de derde torengeleding is een wijzerplaat van het torenuurwerk aangebracht. De wijzers zijn aangebracht op een rondbogige hardstenen plaat onder een rondbogige druiplijst. De wijzers en de Latijnse cijfers zijn verguld.

Calvarie

Materiaal: metaal, vermoedelijk brons

Beschrijving: Tegen de westgevel van het noordelijk transept staat een Calvarie. Het beeld van Christus aan het kruis is tegen de muur bevestigd. Eronder hangt een gedenkplaatje met de tekst: Tot nagedachtenis van Z: Eerw. Heer Jan Huibrecht Kissels, pastoor van Wintershoven, geboren te Sittard den 7 april 1849, overleden als rustend pastoor te Winterhoven den 15 april 1924.

Fig. 16 - Eerste en tweede geleding van de noordzijde van de toren.

Fig. 17 - Derde en vierde geleding van de noordzijde van de toren.

Fig. 18 - Een rondboogvenster van de toren.

Fig. 19 - De muurankers van de beuk (noord) tussen toren en doopkapel.

Fig. 20 - Rondboogvenster in de noordgevel van de beuk.

Fig. 21 - Rechthoekig raam in de zuidelijke traptoren.

Fig. 22 - Een bifoer in de kopgevel van transept zuid.

Fig. 23 - De noordzijde van de kerk met tegen de eerste travee de doopkapel.

Fig. 24 - Het noordtransept van de kerk.

Fig. 25 - De apsidiool van de noordelijke kapel.

Fig. 26 - Een rondboogvenster van het koor.

Fig. 27 - De rondboogvensters van het koor.

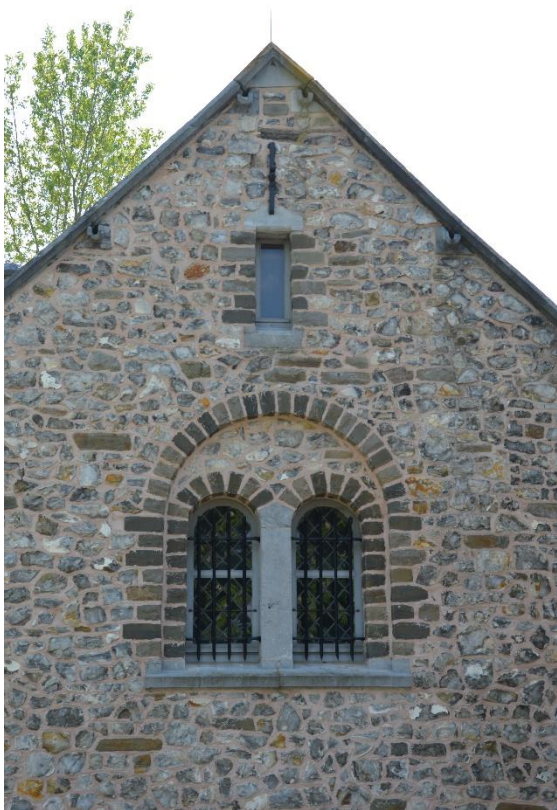

Fig. 28 – De vensteropeningen van de sacristie, oostzijde.

Fig. 29 – Een vensteropening van de sacristie, zuidzijde.

Fig. 30 - In de tweede t.e.m. vierde travee van de zuidgevel van de beuk zijn drie romaanse rondboogvensters grotendeels bewaard gebleven.

Fig. 31 - De zuidelijke traptoren.

Fig. 32 - Rondboogvenster in de eerste geleding van de zuidgevel van de toren.

Fig. 33 - De schoorsteen in het zuidoak van de beuk.

Fig. 34 - De schoorsteen in het dak van de sacristie.

Fig. 35 - De Calvarie tegen de westgevel van transept noord.

Bedaking

De verschillende daken van de kerk maken allen deel uit van het ontwerp van architect Pierre Langerock voor de neoromaanse kerk (1891-1893). Per bouwdeel hebben ze de vorm van:

- westtoren: een tentdak, met luik
- traptorentje: een driekwarttrond spitsen dak
- beuk: een zadeldak
- doopkapel: een zadeldak met halfronde sluiting
- transept: een zadeldak
- apsideolen: een halfrond spitsen dak
- koor: een zadeldak met halfronde sluiting
- sacristie: een zadeldak met aandaken

Op beide zijden van het dak van de beuk stonden oorspronkelijk twee dakkapellen, die bij latere restauraties echter zijn weggenomen.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Dakbedekking

Materiaal: grijsblauwe natuurleien

Beschrijving: Alle daken zijn voorzien van een leien dakbedekking. Dit type van dakbedekking kwam ook voor bij de romaanse kerk. In de archiefstukken wordt het beschreven als 'schaliën.'

Goten

Materiaal: zink

Beschrijving: Het regenwater wordt opgevangen in halfronde, zinken hanggoten. Dergelijke goten komen reeds voor op foto's uit begin 20ste eeuw.

Bekroning westtoren

Materiaal: smeedijzer, verguldsel

Beschrijving: Op een verguld, bolvormig bekroningsstuk staat een smeedijzeren kruis met vergulde windhaan, origineel uit 1891-1893.

Bekroning doopkapel

Materiaal: smeedijzer, verguldsel

Beschrijving: Op een verguld, peervormig bekroningsstuk staat een smeedijzeren kruis, origineel uit 1891-1893.

Bekroning koor

Materiaal: smeedijzer, verguldsel

Beschrijving: Op een verguld, peervormig bekroningsstuk staat een smeedijzeren kruis. De armen van het kruis zijn versierd met krullen en vergulde knoppen, origineel uit 1891-1893.

Bekroning traptorentje

Materiaal: lood

Beschrijving: Het dak heeft een bolpiron als bekroningsstuk.

Fig. 36 - De daken van de doopkapel en transept noord.

Fig. 37 - Het apsidiool tegen transept noord.

Fig. 38 - Het zadeldak van de sacristie.

Fig. 39 - Het dak van het koor en de aandaken van de bijruimten van de sacristie.

Fig. 40 - De zadeldaken van de beuk en het transept.

Fig. 41- Het dak van het zuidelijke traptorentje.

Fig. 42 – De bekroning van de doopkapel.

Fig. 43 – De bekroning van de toren.

Fig. 44 – De bekroning van het koor.

3.2 Interieur

3.2.1. Indeling en algemene kenmerken

De kerk bezit een kruisvormig grondplan met twee opvallende, asymmetrische aanbouwen. Aan de zuidwestkant van het schip, op het noorden, bevindt zich een apsisvormige doopkapel. Aan de oostzijde werd op een diagonale as tussen het koor en de zuidelijke kruisarm de sacristie aangebouwd en verbonden met kerk door middel van een korte gang. Tussen deze gang, de sacristie en het zuidelijke apsidiool bevindt zich een kleine binnenkoer, afgesloten door een muur en toegankelijk van buiten via een deur.

Het eenbeukige schip van vijf traveeën lang en het koor met een apsidiale afsluiting zijn voorzien van een kruisbeuk met rechte afsluiting en twee apsidiolen op het oosten. Op het westen sluit de middenbeuk aan op de vierkante toren, voorzien van een driekwartronde traptoren ten zuiden.

Het interieur is bepleisterd en voorzien muurschilderingen die in 2020-2021 werden gerestaureerd. De openingen naar het koor, de beide apsidiolen als de doopkapel bestaan uit rondbogen. Dit motief wordt herhaald in de ramen aan weersijden van het schip (telkens 5), het koor (5), de apsidiolen (1) en de doopkapel (3) en in de opening naar de toren ter hoogte van de eerste verdieping boven de toegangspoort. Het plafond bestaat uit een vlakke houten zoldering. De vloerbekleding bestaat uit natuurstenen tegels in het schip en de kruisbeuk en gebakken tegels in de doopkapel en het koor. De wanden van het schip zijn bekleed met een houten lambrisering.

Het interieur wordt volledig bepaald door de romaanse stijlkenmerken van het schip en de neoromaanse van de 19de-eeuwse uitbreidingen van de kerk en de muurschilderingen.

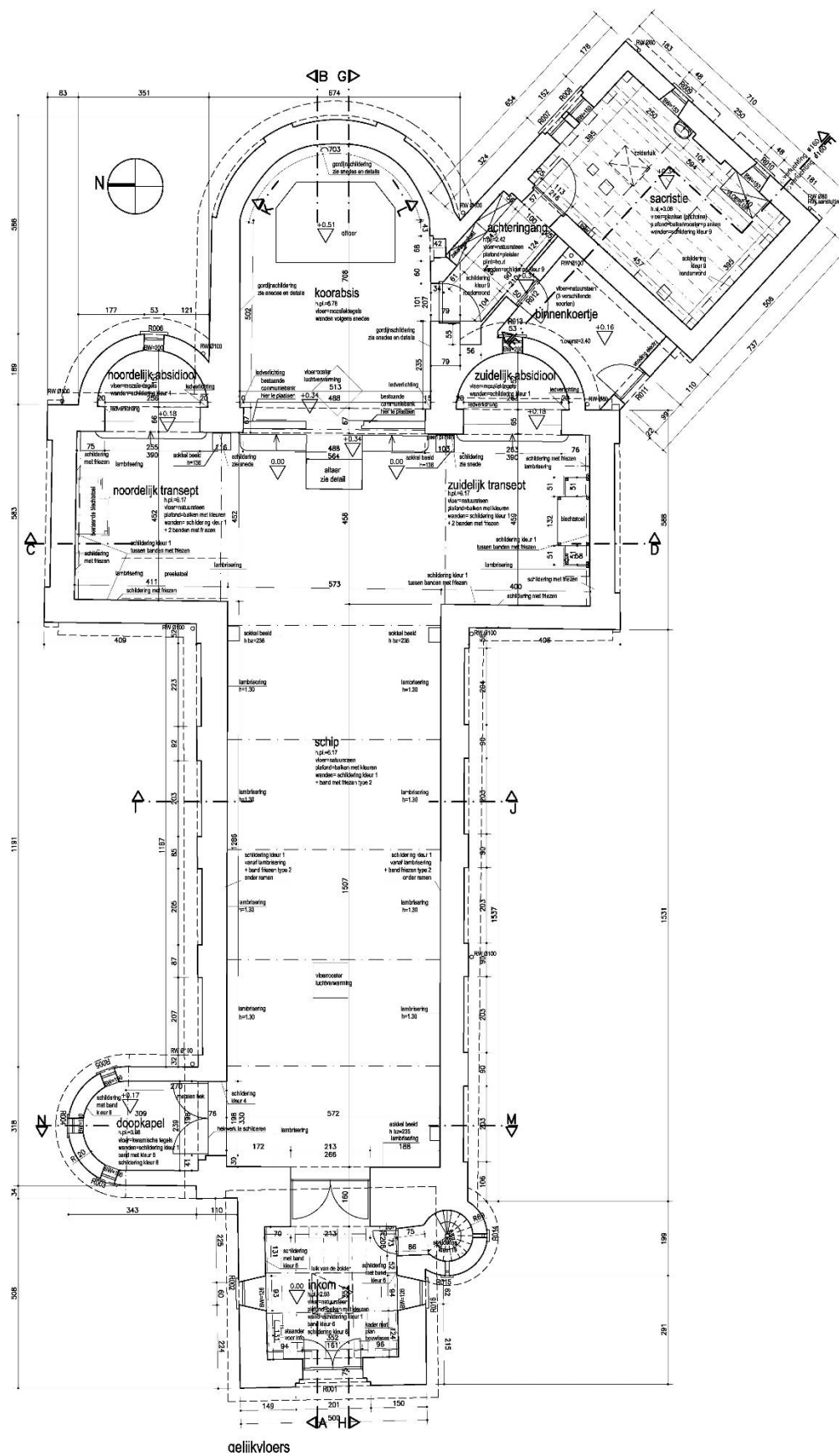

Fig. 45 - Grondplan gelijkvloers. Bron: Jamaer Architecten.

3.2.2. Toren, niveau 0: inkomportaal

De gelijkvloerse verdieping van de toren vormt tevens het inkomportaal van de kerk, toegankelijk van buiten via een centrale vleugel deur aan de westzijde. Aan de zuidzijde bevindt zich de toegang tot de torentrap. Een dubbele houten vleugel deur verleent toegang tot het schip van de kerk. Links van de inkom deur bevindt zich het bedieningspaneel van de alarminstallatie en werd een brandplusapparaat geplaatst.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- zwart/grijze kalkstenen tegelvloer, gelegd in een regelmatig patroon
- enkele tegels vervangen door grijze, gebakken tegels en door nieuwe kalkstenen tegels

Muren

- vlak bepleisterde en geschilderde muren (gebroken wit met beige lijst)

Plafond

- vlak, beschilderd (lichtblauwe randen op de kinderbalken) houten plafond met 8 kinderbalken en randbalken rustend op eenvoudige blauwe hardstenen consoles in de hoeken ; twee dwarsbalken in het midden tussen de derde en de zesde balk

Binnenschrijnwerk

- toegangsdeur naar de traptoren ten zuiden van het tochtportaal: eikenhouten deur met acht panelen en zwart geschilderd metalen hang- en sluitwerk
- toegangsdeur in de westgevel: eikenhouten vleugel deur (elke vleugel met 15 panelen) en zwart geschilderd metalen hang- en sluitwerk
- toegangsdeur naar het schip: eikenhouten vleugel deur (elke vleugel met 15 panelen) en zwart geschilderd metalen hang- en sluitwerk (gelijk aan de toegangsdeur in de westgevel)

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- twee glas-in-loodramen met helder glas in de noordelijke en zuidelijke rondboogvensters met motieven van verbonden cirkels en verbonden rechthoeken met afgeronde hoeken
- glas in lood verstevigd door en bevestigd aan gekruiste metalen spijlen

Wijwatervat (roerend, geen cultuurgoed)

- hergebruikt Romeins voetstuk, van tufsteen (3de-4de eeuw?) op blauwe hardstenen sokkel

Houten sokkel (zie bijlage cultuurgoederen)

- eikenhout, neoromaans (20^e eeuw)

Fig. 46 – Inkomportaal, zicht op de westelijke toegangsdeur.

Fig. 47- Wijwatervat.

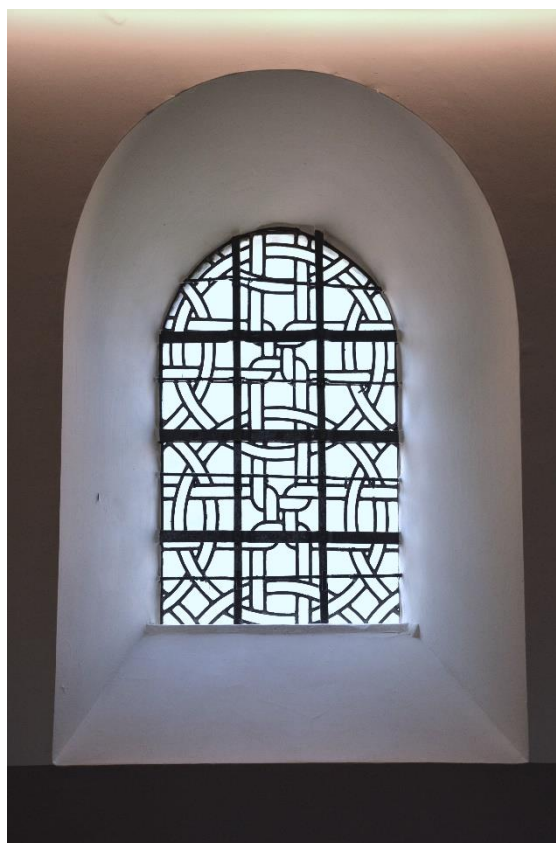

Fig. 48 – Glasraam zuidkant.

3.2.3. Doopkapel

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

-vloer van gebakken zwarte, witte en roodbruine tegels, gelegd in vierkanten opgevuld met verschillende patronen

Muren

-vlak bepleisterde en geschilderde muren (wit)

Plafond

-vlak bepleisterde en geschilderde muren (wit)

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

-glas-in-loodramenreeks met als thema "Het Doopsel", door atelier Vos uit Riemst, 1997 (geplaatst n.a.v. jubelfeesten) met taferelen uit gekleurd glas, verstevigd door en bevestigd aan gekruiste metalen spijlen

- “Sacrament van het Doopsel” in het rondboograam op het noorden
- “Het Doopsel van de H. Lambertus” in het rondboograam op het oosten
- “Het Doopsel van Christus” in het rondboograam op het westen

Doophek

-zwart geschilderd smeedijzeren doophekken

Doopvont (zie bijlage cultuurgoederen)

- blauwe hardstenen kuip, zes zijden met op vier zijden lobben, versierd met hoofden, c. 1525-50¹³
- veelzijdige, nieuwe voet
- het deksel uit messing, 19de eeuw (cf. KIK cliché A083582) ontbreekt

Beeld van de H. Lambertus (zie bijlage cultuurgoederen)

-door M. Hoeken en C. Janssen uit Sint-Truiden, vervaardigd uit hout, c. 1875-1900, opgesteld op houten sokkel achter de doopvont¹⁴

¹³ (Ceulemans et al., *Laat-gotische beeldsnijkunst uit Limburg en grensland*, 1990), cat. nr. 321.

¹⁴

<https://www.erfgoedplus.be/details/KF.objecten.15403677038232089338937?zoekterm=wintershoven&categorie=vrij&page-size=250&pos=85>

Fig. 49 - Het interieur van de doopkapel.

Fig. 50 –Doopkapel. Doopvont.

Fig. 51 –Doopkapel. Beeld van de H. Lambertus.

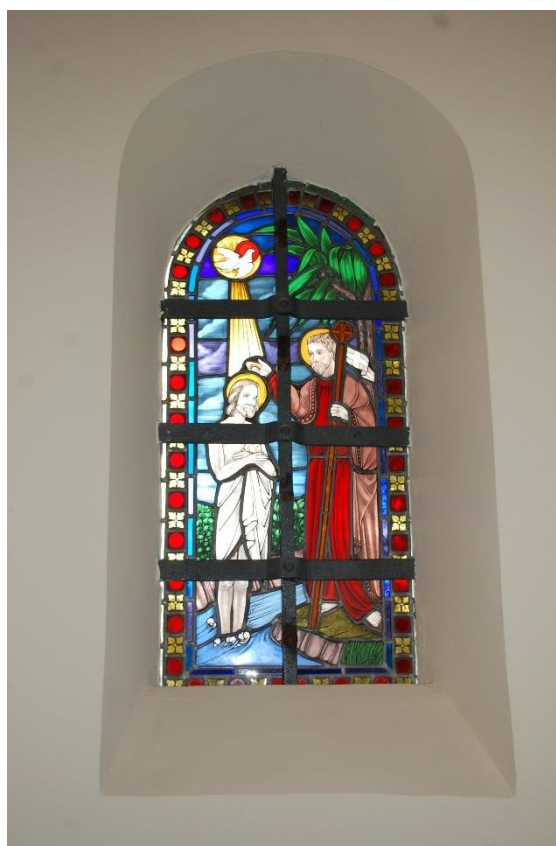

Fig. 52 – Doopkapel. Glasraam "Het Doopsel van Christus".

3.2.4. Schip

Bij de recente restauratie werd door Jamaer Architecten een nieuwe verlichtingsinstallatie aangebracht die bestaat uit verschillende lichtarmaturen bevestigd aan het plafond met grote, witte cilindervormige lampenkappen.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- tegelvloer van zwarte kalkstenen met ingelegde tegels van witte marmer
- in de vloer ingewerkte metalen roosters van de vloerverwarming

Muren

- vlak bepleisterde en geschilderde muren
- neoromaanse lage houten lambrisering aan noord- en zuidzijde

Plafond

- vlak, beschilderd houten plafond met vijf moerbalken
- beschildering op de moerbalken met ruitvormige motieven in wit en baksteenrood, op de uiteinden van de balksleutels met geel en licht groen
- beschildering van de randen van de kinderbalken met licht blauw
- alle moerbalken zijn aan de noord- en zuidzijde versterkt met metalen schoren

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- 10 glas-in-loodramen met helder glas in de vijf noordelijke en de vijf zuidelijke rondboogvensters met motieven van verbonden cirkels en verbonden rechthoeken met afgeronde hoeken (gelijk aan deze die zich in het inkomportaal bevinden)
- glas in lood verstevigd door en bevestigd aan gekruiste metalen spijlen

Muurschilderingen

- geschilderde lijst onder de ramen in rood en blauw met motieven van klimplanten en palmetten

Veertiendelige kruisweg (zie bijlage cultuurgoederen)

- schilderijenreeks met voorstellingen van de 14 staties van de Kruisweg door J. Colpa uit 1906, olieverf op koper
- opgehangen tegen de noordelijke (7) en de zuidelijke muur (7)

Beeld van de H. Elisabeth van Thüringen/ Hongarije (roerend, geen cultuurgoed)

- vervaardigd uit gips (20^e eeuw?)
- opgesteld op de kroonlijst boven inkomdeur westzijde, noordkant

Beeld Sint-Antonius van Padua (roerend, geen cultuurgoed)

- vervaardigd uit gips (20^e eeuw?)
- opgesteld op de kroonlijst boven inkomdeur westzijde, zuidkant

Beeld van de H. Jozef met Kind Jezus (roerend, geen cultuurgoed)

- anoniem, vervaardigd uit hout (18de eeuw), opgesteld op neoromaanse houten console tegen de zuidmuur

Beeld van de H. Rochus van Montpellier (roerend, geen cultuurgoed)

-anoniem, vervaardigd uit hout (17de eeuw), opgesteld op neoromaanse houten console tegen de noordmuur, aan de hoek met de kruisbeuk

Beeld van Sint-Anna-ten-Drieën (roerend, geen cultuurgoed)

-atelier van Jan Van Stevensweerth (1460-1539)¹⁵, vervaardigd uit hout (c. 1530) met 19de-eeuwse overschildering, opgesteld op neoromaanse houten console tegen de zuidmuur, aan de hoek met de kruisbeuk

Schilderij "Kruisafneming" (roerend, geen cultuurgoed)

-door Pieter Jozef Verhaghen (1728-1811), 1774 (volgens A. Duser 1789), olieverf op doek, opgehangen tegen de westelijke muur ten zuiden van de inkomdeur

Schilderij "De H. Landoaldus" (roerend, geen cultuurgoed)

-anoniem, 17de-18de eeuw, olieverf op doek, opgehangen tegen de westelijke muur ten noorden van de inkomdeur
-in de achtergrond: Sint-Lambertus en de bron

Schilderij "H. Lambertus" (roerend, geen cultuurgoed)

-anoniem (17-18de eeuw?), olieverf op doek, opgehangen tegen de zuidelijke muur aan de westkant
-in de achtergrond: het Wintershovens landschap met vermoedelijk het kasteel Dessener, de kerk van Wintershoven en het mirakel van de bron

Grafstenen

-grafsteen uit zwarte kalksteen van Guilielmus a Lamboy de Dessener en Margareta de Mean (1636) staand ingewerkt in de westelijke muur, ten noorden van de inkomdeur
-grafsteen uit zwarte kalksteen van Guilhem de Lamboy de Dessener en Elisabeth de Eynatten de Thys (1602) staand ingewerkt in de westelijke muur, ten zuiden van de inkomdeur

¹⁵ CEULEMANS, et. al., *Laat-gotische beeldsnijkunst uit Limburg en grensland*, 1990, cat. nr. 320 ; ; TE POEL, et al., *Op de drempel van een nieuwe tijd: de Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert*, 2000), pp. 274-75.

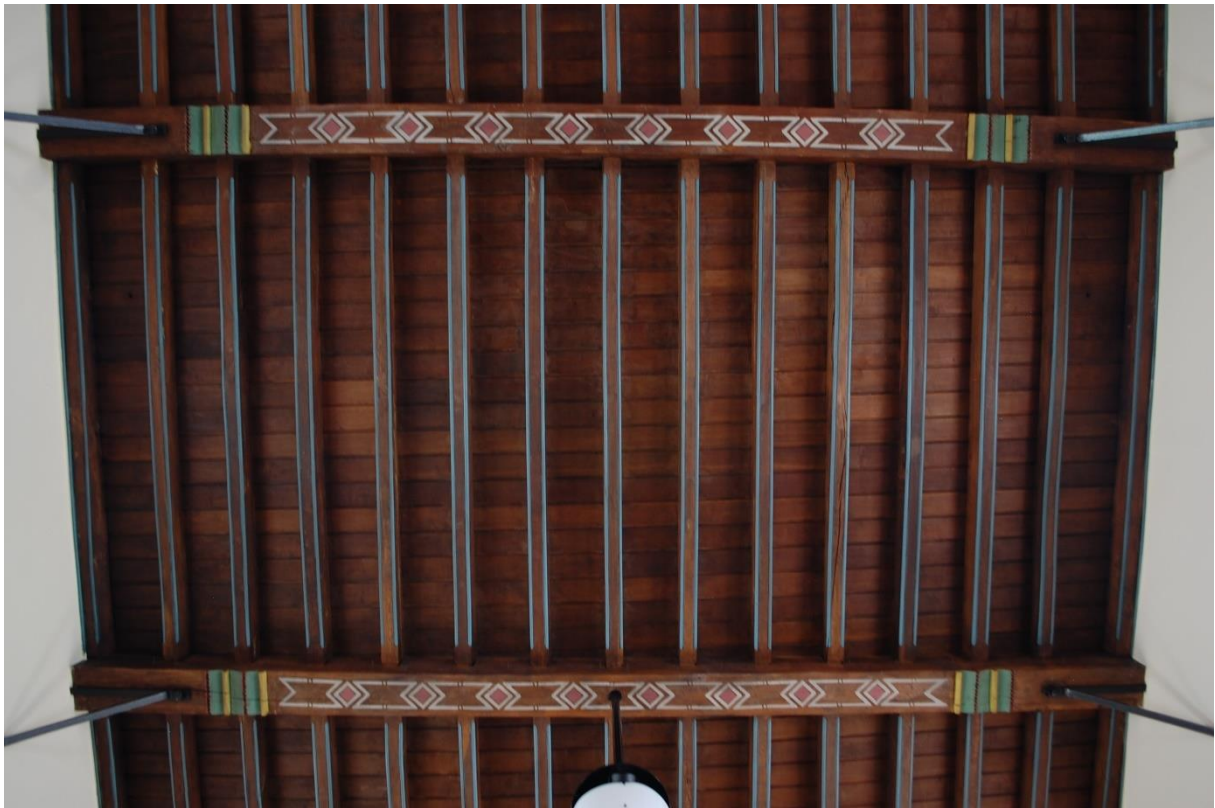

Fig. 53 – Het beschilderde houten plafond van het schip.

Fig. 54 – De noordelijke muur van het schip.

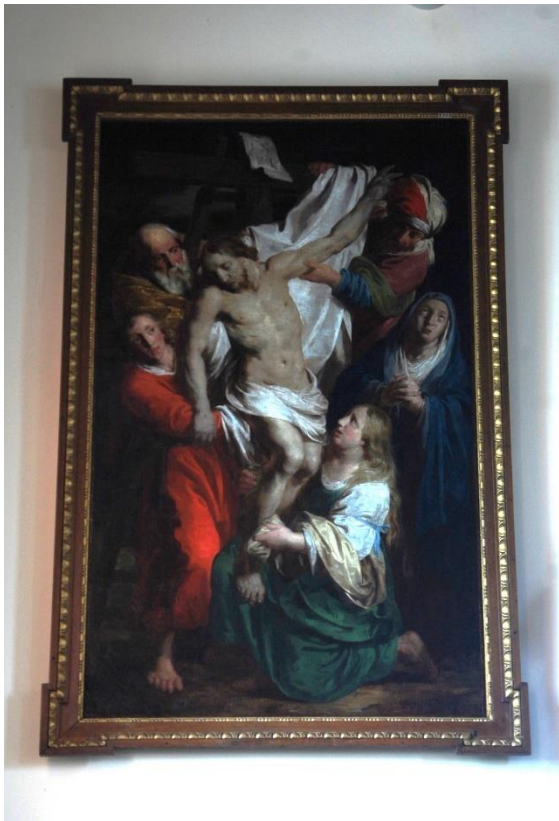

Fig. 55 – Westwand van het schip. De Kruisafneming, Pieter Jozef Verhaghen.

Fig. 56 – Westwand van het schip. Schilderij De H. Landoaldus.

Fig. 57 – Westwand van het schip. Grafsteen Guilielmus a Lamboy de Dessener en Margareta de Mean (1636).

Fig. 58 - Guilhem de Lamboy de Dessener en Elisabeth de Eynatten de Thys (1602).

Fig. 59 – Zuidwand van het schip. Schilderij van de H. Lambertus.

Fig. 60 – Zuidwand van het schip. Beeld van de H. Jozef.

Fig. 61- Zuidwand van het schip. Beeld van Sint-Anna-ten Drieën.

Fig. 62 – Noordwand van het schip. Beeld van de H. Rochus van Montpellier.

Fig. 63 – Westwand van het schip. Beeld van de H. Antonius van Padua.

Fig. 64 - Westwand van het schip. Beeld van de H. Elisabeth van Thüringen/ Hongarije.

Fig. 65 - De zuidelijke muur van het schip.

3.2.5. Kruisbeuk

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- tegelvloer van zwarte kalkstenen met ingelegde tegels van witte marmer

Muren

- vlak bepleisterde en geschilderde muren
- neoromaanse lage houten lambrisering tegen de westelijke, noordelijke en zuidelijke muren
- twee neoromaanse bijhorende biechtstoelen tegen de noordelijke en zuidelijke muur met driepasboogvormige opening van de ruimte voor de biechtvader met schildmotieven in de zwikken

Plafond

- vlak, beschilderd houten plafond in drie delen
- centraal gedeelte (viering) : tussen twee randbalken (van het voormalige dak van het koor) kinderbalken
- noordelijk gedeelte : nieuwe kinderbalken en randbalk
- zuidelijk gedeelte : nieuwe kinderbalken en randbalk
- beschildering op de randbalken met ruitvormige motieven in wit en baksteenrood
- beschildering van de randen van de kinderbalken met licht blauw

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- 4 glas-in-loodramen met helder glas in de twee noordelijke en de twee zuidelijke rondboogvensters met motieven van verbonden cirkels en verbonden rechthoeken met afgeronde hoeken (gelijk aan deze die zich in het inkomportaal en het schip bevinden); glas in lood verstevigd door en bevestigd aan gekruiste metalen spijlen
- 2 glas-in-loodramen met taferelen uit gekleurd glas met kruisvormige en cirkelvormige wapening door Joseph Osterrath, 1894
 - “De Boodschap” en “Bezoek van Maria aan Elisabeth” in het rondboograam achter het noordelijke zijaltaar toegewijd aan O.-L.-Vrouw
 - “De Kruisiging van Petrus” en “De H. Petrus door een engel bevrijd uit de gevangenis” in het rondboograam achter het zuidelijke zijaltaar toegewijd aan de H. Petrus

Muurschildering

- geschilderde lijst onder de ramen in rood en blauw met motieven van klimplanten en palmetten

Muurschilderingenreeks “De Vier kerkvaders”

- J. Colpa uit Luik, 1897, aangebracht in de zwikken van de rondboogopeningen naar de beide apsiolen
- H. Augustinus (links) en de H. Ambrosius (rechts) in de noordelijke kruisbeuk
- H. Gregorius (links) en de H. Hiëronymus (rechts) in de zuidelijke kruisbeuk

Muurschilderingen “Twee mannenhoofden”

- J. Colpa uit Luik, 1897?, grisailleschilderingen aangebracht onder de consoles waarop de rondboog naar het hoogkoor rust

Muurschilderingen "Twee taferelen met Onze-Lieve-Vrouw"

- J. Colpa uit Luik, 1897?, aangebracht op de muur van het noordelijke apsidiool
- "O.-L.-Vrouw met Kind schenkt de schapulier aan Simon Stock" links en "O.-L.-Vrouw met Kind schenkt de Rozenkrans aan de H. Dominicus" rechts

Muurschilderingen "Twee taferelen met de H. Petrus"

- J. Colpa uit Luik, 1897?, aangebracht op de muur van het zuidelijke apsidiool
- "Jezus overhandigt Petrus de sleutels" links en "Jezus redt Petrus die dreigt te zinken" rechts

Dienstaltaar (zonder erfgoedwaarde)

- tafelmanier, 21^e eeuw

Twee altaarkandelaars (roerend, geen cultuurgoed)

- anoniem, geelkoper, neoromaans, c. 1897?
- opgesteld op het dienstaltaar

Zijaltaar toegewijd aan O.-L.-Vrouw

- atelier Fincoeur-Thomasse (Luik), naar ontwerp van P. Langerock (Leuven)?, graniet en kalksteen, neoromaans (1897)? (naar analogie van het hoofdaltaar)
- altaartafel van zwart Belgisch marmer rustend op gemetste blokken kalksteen (achteraan) met centraal een blok voorzien van een gekroond en geligateerd Mariamonogram (MAR) en vooraan twee zuilen van rood Belgisch marmer voorzien van kapitelen met acanthusbladeren, alles rustend op voetstuk uit kalksteen
- op de altaartafel een lage predella centraal voorzien van een tabernakel met een vierkanten geelkoperen deur versierd met een kruismotief, doornenkroon en vier nagels gevat in een cirkel (hierop staat doorheen het jaar het gekleed beeld van OLV met Kind, zie verder)

Zes altaarkandelaars + 1 altaarkruis (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, geelkoper, neoromaans, c. 1897?
- opgesteld op het zijaltaar toegewijd aan O.-L.-Vrouw

Gekleed beeld van de H. Maagd met Kind (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, vermoedelijk 19de-eeuws, gepolychromeerd hout¹⁶
- opgesteld op het noordelijke zijaltaar, toegewijd aan O.-L.-Vrouw

Zijaltaar toegewijd aan de H. Petrus

- atelier Fincoeur-Thomasse (Luik), naar ontwerp van P. Langerock (Leuven)?, graniet en kalksteen, neoromaans (1897)? (naar analogie van het hoofdaltaar)
- altaartafel van zwart zwart Belgisch marmer rustend op gemetste blokken kalksteen (achteraan) met centraal een blok voorzien van een geligateerd monogram (SP) en twee kruisen en vooraan twee zuilen van rood Belgisch marmer voorzien van kapitelen meteen gekarteld motief, alles rustend op voetstuk uit kalksteen
- op de altaartafel een lage predella centraal voorzien van een tabernakel met een vierkanten geelkoperen deur versierd met een kruismotief, doornenkroon en vier nagels gevat in een cirkel (hierop staat het beeld van de H. Petrus zie verder)

¹⁶ Restauratieverslag Sandy Van Wissen, 2003, p. 31.

Zes altaarkandelaars + 1 altaarkruis (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, geelkoper, neoromaans, c. 1897?
- opgesteld op het zijaltaar toegewijd aan de H. Petrus
- op het moment van de inventarisatie stond het altaarkruis opgesteld op het hedendaagse dienstaltaar. Het hoort echter op het zijaltaar van de H. Petrus, waar het een ensemble vormt met de 6 altaarkandelaars.

Preekstoel

- anoniem, eik, neoromaans, einde 19de eeuw/ begin 20e eeuw, opgesteld op de noordelijke hoek met de middenbeuk
- reliëfs met voorstellingen van en Zegenende Christus (vooraan) en telkens twee evangelisten (zijanten)
- opgesteld in het noordelijke deel van de kruisbeuk verplaatsbaar naar de hoek met het schip door middel van een rolmechanisme

Lezenaar (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, eik, neoromaans, einde 19de eeuw/ begin 20e eeuw, opgesteld aan de zuidkant van het dienstaltaar

Schilderij "Maagschap van Maria" (roerend, geen cultuurgoed)

- anoniem, olie op doek, Antwerps, 16de eeuw (verwant met werk van Frans Floris), opgesteld tegen de westelijke wand van het noordelijke deel van de kruisbeuk

Schilderij "De Aanbidding der Wijzen" (roerend, geen cultuurgoed)

- anoniem, olie op doek, eind 17de eeuw-begin 18de eeuw, opgesteld tegen de westelijke wand van het zuidelijke deel van de kruisbeuk

Reeks van zes portretbusten van de HH van Wintershoven (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, gepolychromeerd hout, 16de-eeuws, opgesteld tegen de oostelijke muur van het noordelijke (HH Amantius, Landrada en Lambertus) en het zuidelijke (HH Amandus, Vinciana en Landoaldus) deel van de kruisbeuk. Oorspronkelijk opgesteld op het doksaal, rondom het reliekschrijn.

Beeld van de H. Petrus (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, gepolychromeerd hout, neoromaans, vermoedelijk 19de-eeuws c. 1897?¹⁷
- opgesteld op het tabernakel van het zuidelijke zijaltaar toegewijd aan de H. Petrus

Calvarie-beeldengroep (zie bijlage cultuurgoederen)

- De beeldengroep is samengesteld uit:

Triomfkruis (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem (Maasland, Tongeren?), gepolychromeerd hout, c. 1530 (kruis vernieuwd)¹⁸
- opgehangen aan de rondboog van het koor

Beeld van Maria (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, 19de-eeuws, gepolychromeerd gips

¹⁷ Restauratieverslag Sandy Van Wissen, 2003, p. 31.

¹⁸ (Ceulemans et al., 1990), cat. nr. 319.

-opgesteld op een hedendaagse sokkel tegen de oostelijke wand van de kruisbeuk tussen het noordelijke apsidiool en het hoogkoor

Beeld van de H. Johannes (zie bijlage cultuurgoederen)

-anoniem, 19de-eeuws, gepolychromeerd gips

-opgesteld op een hedendaagse sokkel tegen de oostelijke wand van de kruisbeuk tussen het zuidelijke apsidiool en het hoogkoor

Fig. 66 – De zuidelijke muur van de kruisbeuk.

Fig. 67 - De zuidelijke muur van de kruisbeuk. Biechtstool.

Fig. 68 - Triomfkruis, opgehangen boven de boog naar het koor.

Fig. 69 - Oostelijke muur van het noordelijke deel van de kruisbeuk. Beeld van Maria.

Fig. 70 - Oostelijke muur van het zuidelijke deel van de kruisbeuk. Beeld van de H. Johannes.

Fig. 71 – Oostelijke muur van het zuidelijke deel van de kruisbeuk. Bustes van de HH Amandus, Vinciana en Landoaldus.

Fig. 72 – Westelijke muur van het zuidelijke deel van de kruisbeuk. De Aanbidding der Wijzen.

Fig. 73 – Zuidelijk apsidiool.

Fig. 74 – Zuidelijk apsidiool. Beeld van de H. Petrus in banden.

Fig. 75 - Zuidelijk apsidiool. Glasraam "De Kruisiging van Petrus" en "De H. Petrus door een engel bevrijd uit de gevangenis".

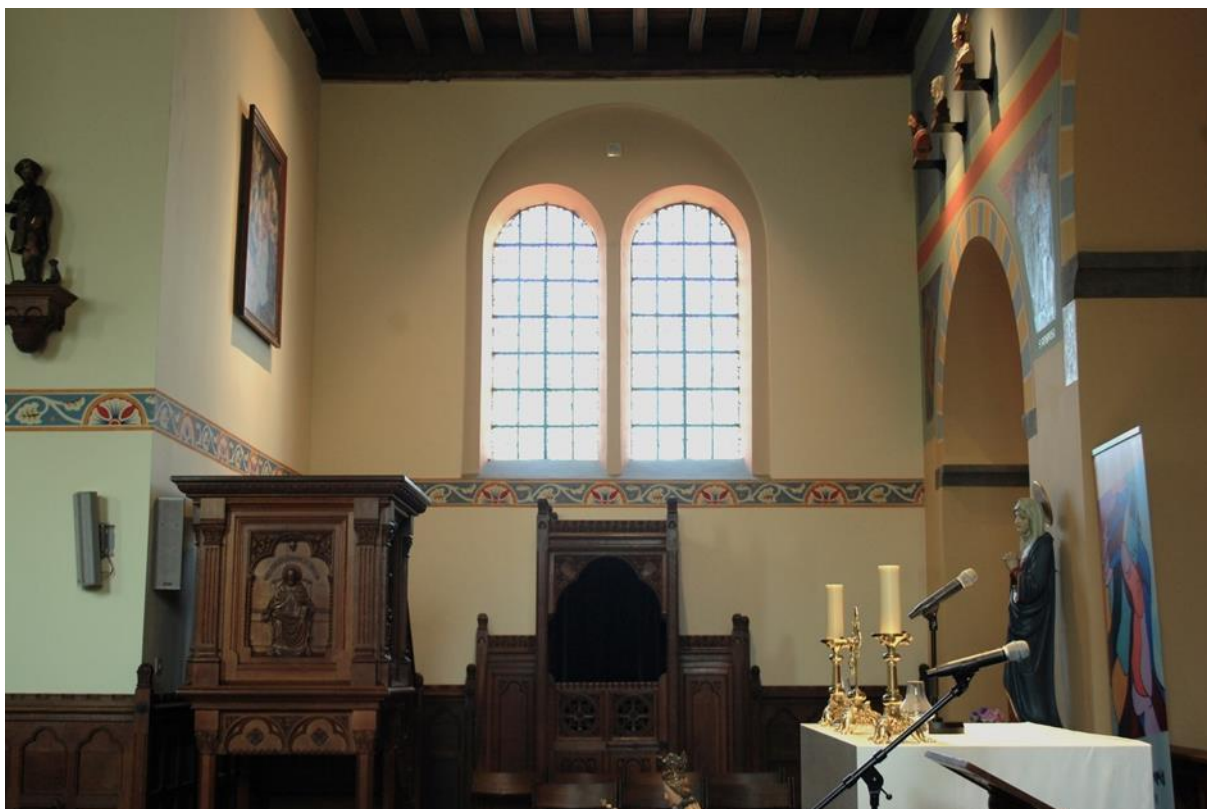

Fig. 76 - De noordelijke muur van de kruisbeuk.

Fig. 77 - Oostelijke muur van het noordelijke deel van de kruisbeuk. Bustes van de HH Amantius, Landrada en Lambertus.

Fig. 78 - De noordelijke muur van de kruisbeuk. Biechtstoel.

Fig. 79 - Westelijke muur van het noordelijke deel van de kruisbeuk. De Maagschap van Maria.

Fig. 80 – Westelijke muur van het noordelijke deel van de kruisbeuk. Preekstoel.

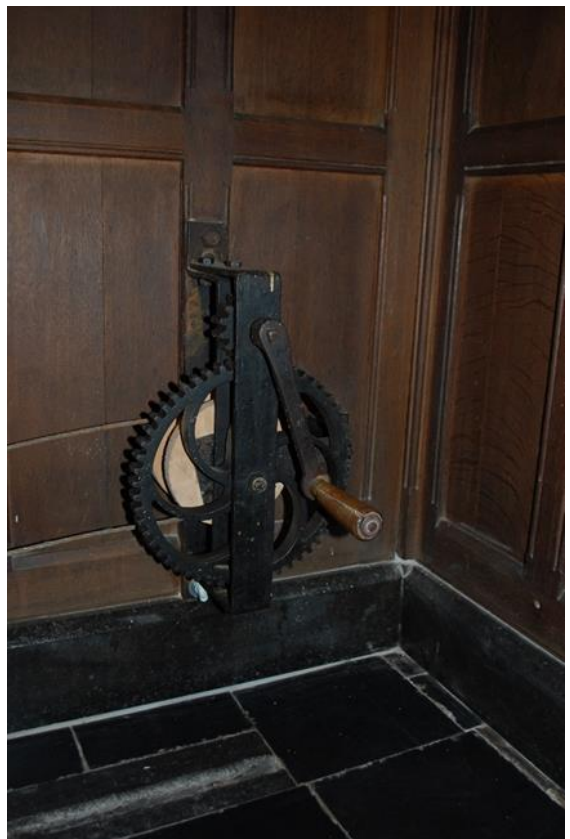

Fig. 81 – Rolmechanisme van de preekstoel.

Fig. 82 – Noordelijk apsidiool.

Fig. 83 – Kruisbeuk. Gekleed beeld van Maria met het Kind Jezus, horend bij het noordelijke zijaltaar.

Fig. 84 – Noordelijk apsidiool. Glasraam “De Boodschap” en “Bezoek van Maria aan Elisabeth”.

Fig. 85 - Oostelijke muur van het noordelijke deel van de kruisbeuk. Buste van de H. Landrada van Munsterbilzen. Bron: KIK.

Fig. 86 – Oostelijke muur van het zuidelijke deel van de kruisbeuk. Buste van de H. Landoaldus van Gent. Bron: KIK.

Fig. 87 – Kruisbeuk, onder de zuidelijke console waarop de rondboogopening naar koor rust. Muurschildering van mannenhoofd.

Fig. 88 - – Kruisbeuk, onder de noordelijke console waarop de rondboogopening naar koor rust. Muurschildering van mannenhoofd.

Fig. 89 - Kruisbeuk, noordelijke zwik van het noordelijk apsisool. Muurschildering "De H. Augustinus".

Fig. 90 - Kruisbeuk, zuidelijke zwik van het zuidelijk apsisool. Muurschildering "De H. Hiëronymus".

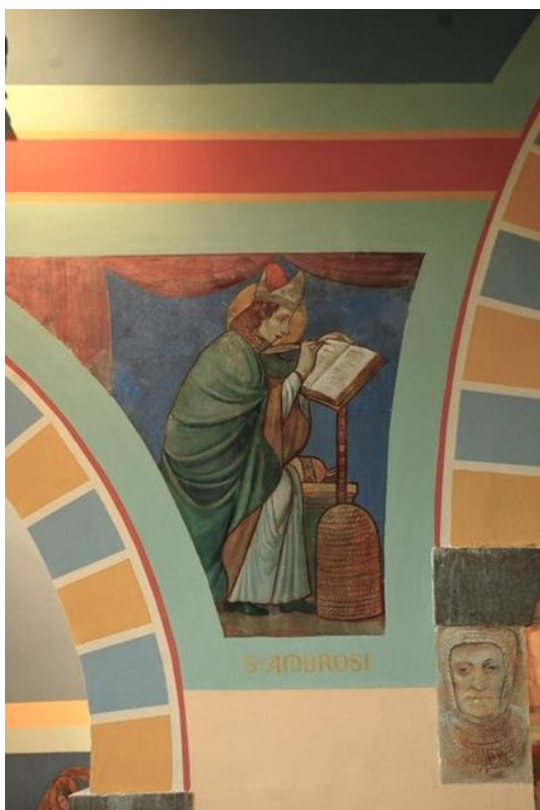

Fig. 91 - Kruisbeuk, zuidelijke zwik van het noordelijk apsisool. Muurschildering "De H. Ambrosius".

Fig. 92 - Kruisbeuk, noordelijke zwik van het zuidelijk apsisool. Muurschildering "De H. Gregorius".

3.2.6. Koor

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- vloer van gebakken zwarte, witte en roodbruine tegels, gelegd in vierkanten opgevuld met verschillende patronen
- in de vloer ingewerkte metalen roosters van de vloerverwarming

Muren

- vlak bepleisterde en geschilderde (blauw, rozerood) muren met donkerrode gordijnschildering onderaan en erboven een geschilderde lichtblauwe lijst met groene kruismotieven afgezet met twee rozerode biesen
- in de zuidelijke muur: een muurtabernakel bestaande uit een rondboogopening binnenin voorzien van een lijst ondersteund door twee zuiltjes
- in de zuidelijke muur, onder kalkstenen latei: rechthoekige deuropening naar de sacristie

Plafond

- vlak bepleisterd en geschilderd (lichtblauw met gouden sterren en onderaan een rozerode bies)

Binnenschrijnwerk

- in de zuidelijke muur: eikenhouten plankendeur (achterzijde: panelen) met zwart geschilderd smeedijzeren hang- en sluitwerk

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- 5 glas-in-loodramen met telkens twee cirkelvormige taferelen uit gekleurd glas met kruisvormige en cirkelvormige wapening door Joseph Osterrath, 1894

- "De marteldood van de H. Lambertus en " De overbrenging van de relieken van de H. Lambertus van Maastricht naar Luik" in het rondboograam van de noordelijke muur
- "De H. Landoladus en het mirakel van de bron" en "De H. Landoaldus en zijn leraar", de H. Lambertus in het noordelijke rondboograam van de koorapsis
- "De H. Lambertus en het mirakel van het vuur" en "De overbrenging van de stoffelijke resten van H. Landrada van Munsterbilzen naar Wintershoven" in het zuidelijke rondboograam van de koorapsis
- de "Kruisdood van Christus" en "Het offer van Melchisidek" in het oostelijke rondboograam van de koorapsis achter het hoogaltaar
- de "Dood van H. Landrada" en de "H. Lambertus in de abdij van Stavelot" in het rondboograam van de zuidelijke muur

Muurschilderingenreeks "Oudtestamentische prefiguraties van de Eucharistie"

- J. Colpa (Luik), 1911, zes taferelen aangebracht tussen de rondboogramen met eronder een relevant Bijbelcitaat
- "Elia in de woestijn door een engel gevoed" met tekst: "surge.comede.grandis.enim.tibi.restat.via"
- "Eten van het paaslam" met tekst: "et.comedetis.festinanter."
- "Oprichting van de koperen slang" met tekst: "qui.percussus.aspexerit.eum.vivet."
- "Abraham offert Isaak" met tekst: offeres.mihi.filium.tuum.Isaac."
- "Mannaooft" met tekst: "ego.pluam.vobis.panes.de.coelo."

-“De Ark des Verbonds en de tafel met Toonbroden” met tekst:
“facies.mihi.arcam.et.mensam.de.lignis.setim.”

Muurschilderingenreeks “Oudtestamentische profeten”

- J. Colpa (Luik), 1911, in cirkels gevatte portretbusten van de oudtestamentische profeten die een banderol met hun naam vasthouden, aangebracht tussen de rondboogramen onder de taferelen met prefiguraties van de Eucharistie
- Malachias, Zacharias (noordelijke muur), Osias, Isaias (koorapsis), Jeremias, Daniël (zuidelijke muur)

Muurschilderingenreeks “Christus in de Majesteit met vier evangelisten”

- J. Colpa (Luik), 1911, aangebracht op het plafond van de koorapsis
- Zegenende Christus pantocrator, gezeten op de regenboog met de wereldbol onder zijn voeten weergegeven in een mandorla, met in zijn hand boek met letter Alfa en Omega en omgeven met de symbolen van de vier evangelisten: Mattheus (engel), Johannes (arend), Marcus (leeuw) en os (Lucas)

Hoogaltaar

- naar ontwerp van P. Langerock (Leuven), door Fincoeur-Thomasse (Luik), (1897), neoromaans, graniet en kalksteen
- altaartafel van zwart Belgisch marmer rustend op gemetste blokken kalksteen (achteraan) met centraal een blok voorzien van een Christusmonogram (Chi-Rho) en de letters Alfa en Omega in een vierpas en vooraan vier zuilen van rood Belgisch marmer voorzien van kapitelen meteen gekarteld motief, alles rustend op voetstuk uit kalksteen
- op de altaartafel een lage predella centraal voorzien van een rechthoekig tabernakel met een geelkoperen deur versierd met een cirkelmotief met het Lam Gods

Zes altaarkandelaars + altaarkruis (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, geelkoper, neoromaans, c. 1897?
- opgesteld op het hoogaltaar

Communiebank

- anoniem, eik, neoromaans, einde 19de eeuw/ begin 20e eeuw, opgesteld op de trap naar het hoogkoor

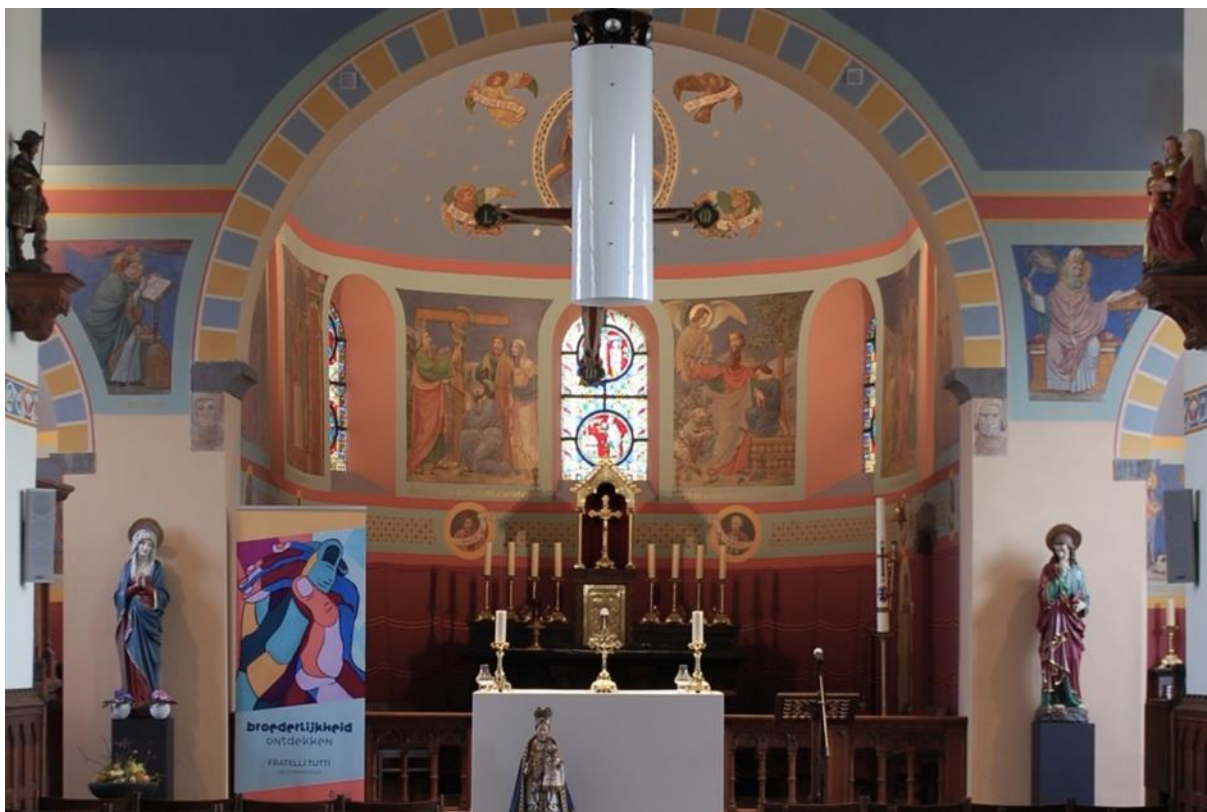

Fig. 93 – Het koor.

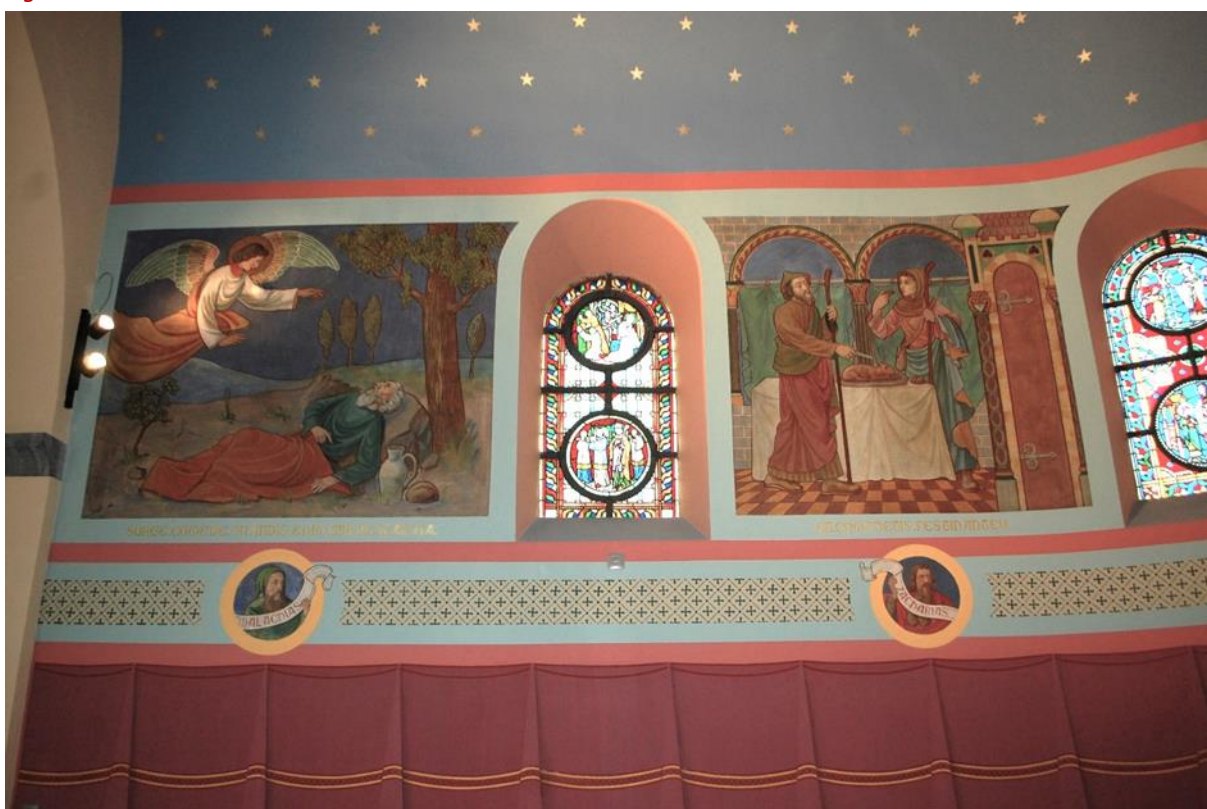

Fig. 94 – De noordelijke muur van het koor.

Fig. 95 – Het hoogkoor.

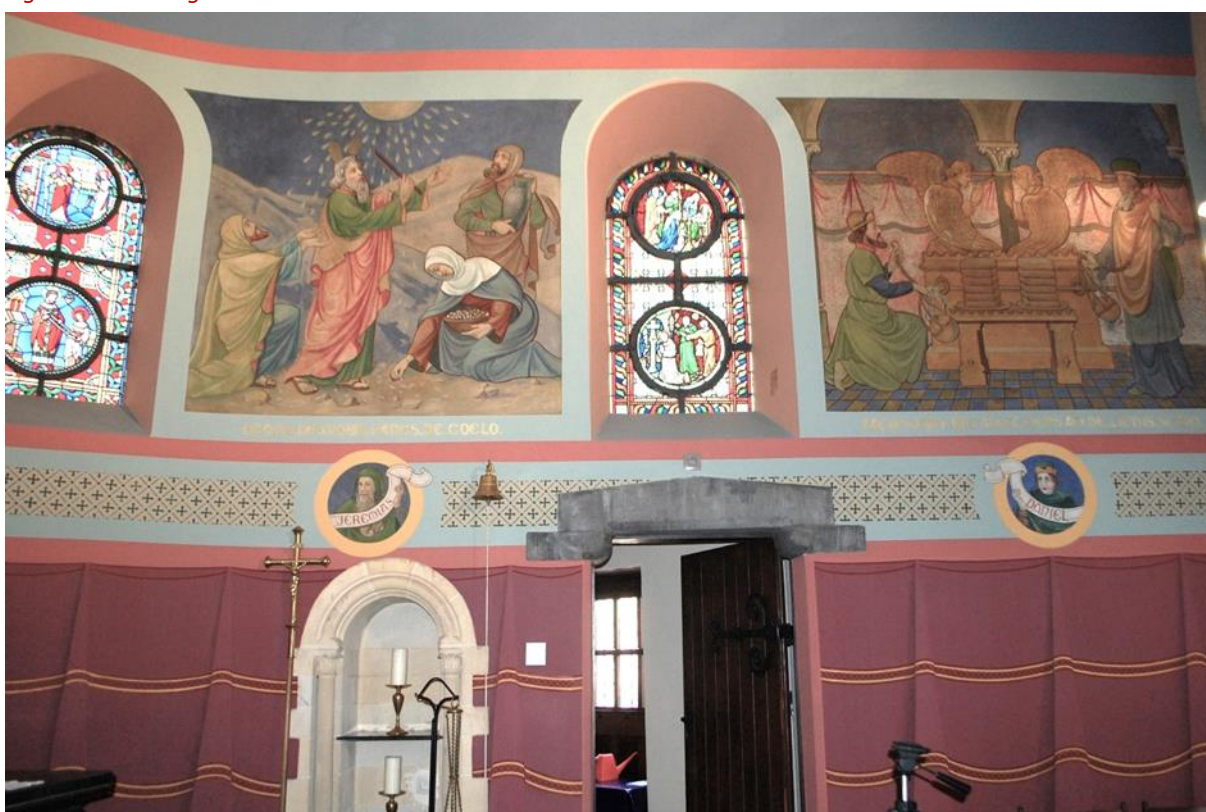

Fig. 96 – De zuidelijke muur van het koor.

Fig. 97 – Koor. Communiebank.

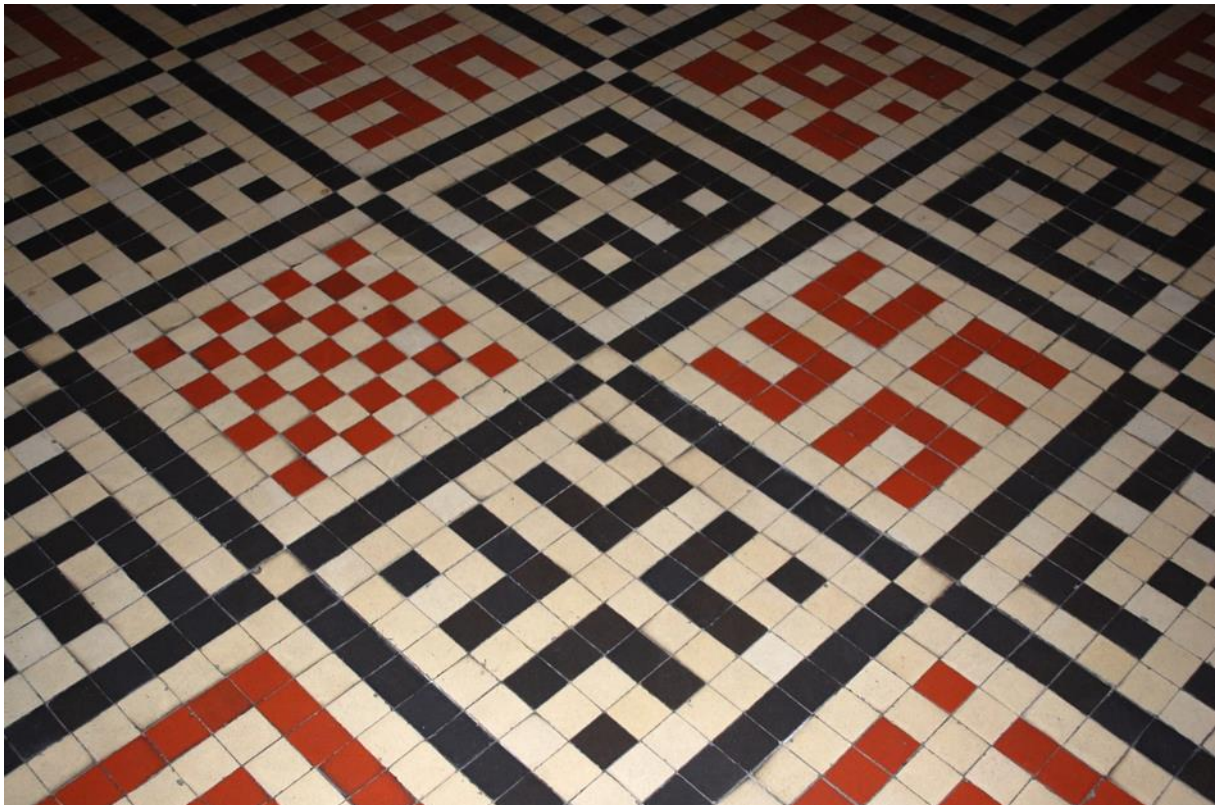

Fig. 98 – De vloer van het koor.

Fig. 99 – Koor. Bidstoel.

Fig. 100 – Koor. Hoogaltaar met tabernakel, expositietroon, altaarkandelaars, altaarkruis en godslamp.

Fig. 101 - Koor. Glasraam "De H. Landoladus en het mirakel van de bron" en "De H. Landoaldus en zijn leraar, de H. Lambertus".

Fig. 102 – Koor. Glasraam "De H. Lambertus en het mirakel van het vuur" en "De overbrenging van de stoffelijke resten van H. Landrada van Munsterbilzen naar Wintershoven".

3.2.7. Verbindingsgang met sacristie

Tussen het koor en de sacristie bevindt zich een korte zuidwest-noordoost georiënteerde gang met buitendeur. Naast de deur naar het koor bevindt zich het bedieningspaneel voor de verlichtingsinstallatie van de kerk. De deuropening naar de sacristie bezit een hedendaags deurkozijn en geen deur.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- zwart/grijze kalkstenen tegelvloer, gelegd in een regelmatig patroon
- enkele tegels vervangen door grijze, gebakken tegels en door nieuwe kalkstenen tegels

Muren

- vlak bepleisterde en geschilderde muren

Plafonds

- Vlak bepleisterd en geschilderd plafond.

Binnenschrijnwerk

- in de noordoostelijke muur bevinden zich twee ingebouwde kasten, met eikenhouten paneeldeuren

Buitenschrijnwerk

- in de zuidwestelijke muur bevindt zich een beglaasde buitendeur met zwart geschilderd smeedijzeren hang- en sluitwerk die uitgeeft op de kleine binnenkoer tussen het zuidelijke apsidiool en de sacristie

Fig. 103. Verbindingsgang met de sacristie vanuit het koor.

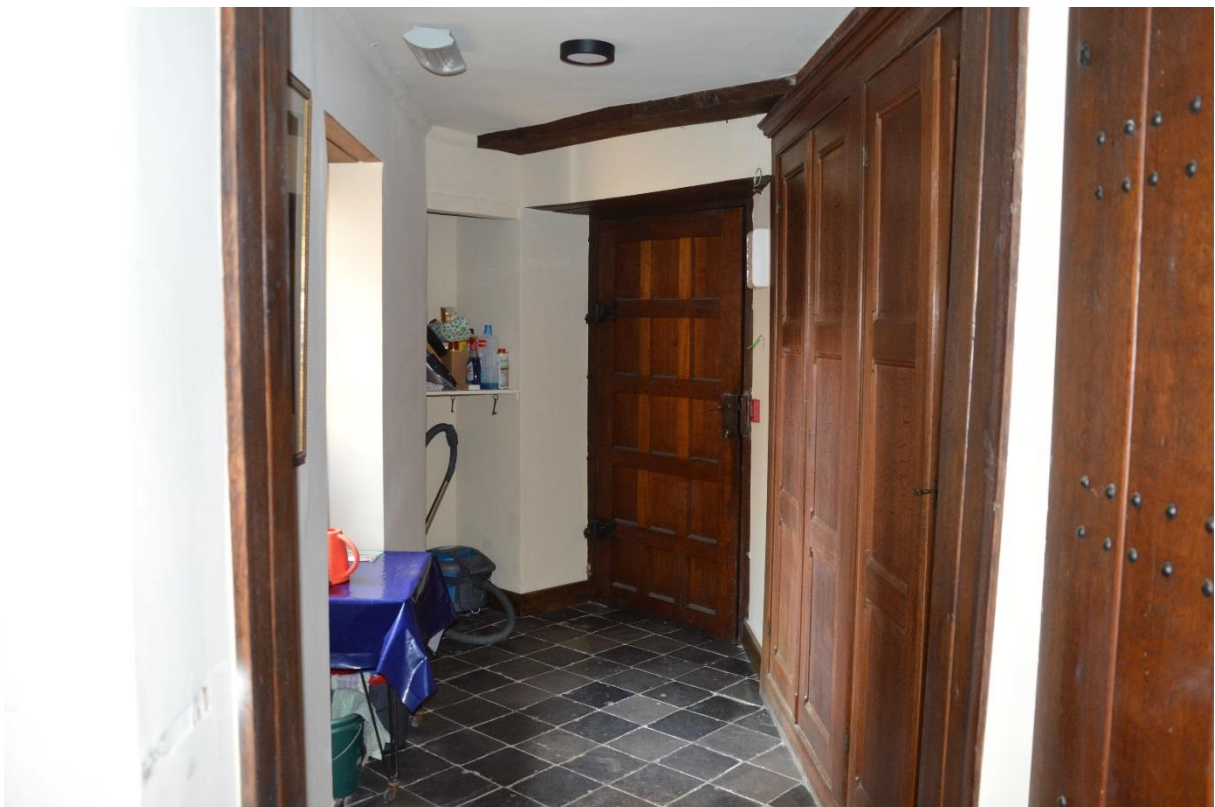

Fig. 104 – Verbindingsgang met de sacristie vanuit de sacristie.

3.2.8. Sacristie

Tegen de noordoostelijke muur werd recent achter een nieuwe wand met eigentijdse deur naast de bestaande lavabo een nieuw toilet geplaatst. De zolder is toegankelijk via een vaste houten trap. De stookkelder is toegankelijk via een dubbel houten luik en een houten trap. In de kelder bevindt zich de verwarmingsinstallatie op gas. Van buitenaf is de kelder toegankelijk via een kruipgat afgesloten met een metalen luik. Een witte brandkast op poten staat tegen de noordoostelijke muur. Tegen de zuidwestelijke muur hangt het bedieningspaneel van de verwarmingsinstallatie.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- houten plankenvloer, donker bruin gevernist voorzien van verluchttingsroosters voor de stookkelder

Muren

- vlak bepleisterde en wit geschilderde muren

Plafonds

- vlak houten plafond met 9 kinderbalken, randbalken en een moerbalk rustend op eenvoudige blauwe hardstenen consoles (constructie gelijkaardig aan deze van het inkomportaal)

Binnenschrijnwerk

- tegen de zuidwestelijke muur: twee vaste eikenhouten kasten met paneeldeuren

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- 4 glas-in-loodramen met helder glas in rondboogvensters met ruitvormige indeling: 2 in de bifoop op het noordoosten en 2 in de beide ramen op het zuidwesten

Credenstafel (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem, eik, neoromaans, einde 19de eeuw/ begin 20e eeuw opgesteld tegen de zuidwestelijke muur

Sacristiecredens

- vaste kast, opgesteld tegen de zuidelijke muur, met twee paneeldeuren

Twee sacristiekasten

- twee hoge vaste kasten, opgesteld aan weerszijden van de sacristiecredens, met twee paneeldeuren

Icoon "Onze-Lieve-Vrouw-van-Gedurige-Bijstand" (roerend, geen cultuurgoed)

- anoniem, olieverf op koper, gevat in neoromaans eikenhouten kader, inscriptie: "O.L.V van ged. Bystand", 19de-20^e eeuw
- opgehangen tegen de zuidwestelijke muur

Schilderij "De kerk van Wintershoven" (roerend, geen cultuurgoed)

- Djef Anten (1851-1913), olieverf op doek, vóór de restauratie van 1891
- opgehangen tegen de zuidelijke muur

Beeld van een onbekende vrouwelijke heilige (H. Lucia van Siracuse?) (roerend, geen cultuurgoed)
-anoniem, terracotta, 17de-18de eeuw?¹⁹
-opgesteld op de sacristiecredens

¹⁹ De vroege datering (1591-1610), die door het KIK wordt gesuggereerd is onwaarschijnlijk.

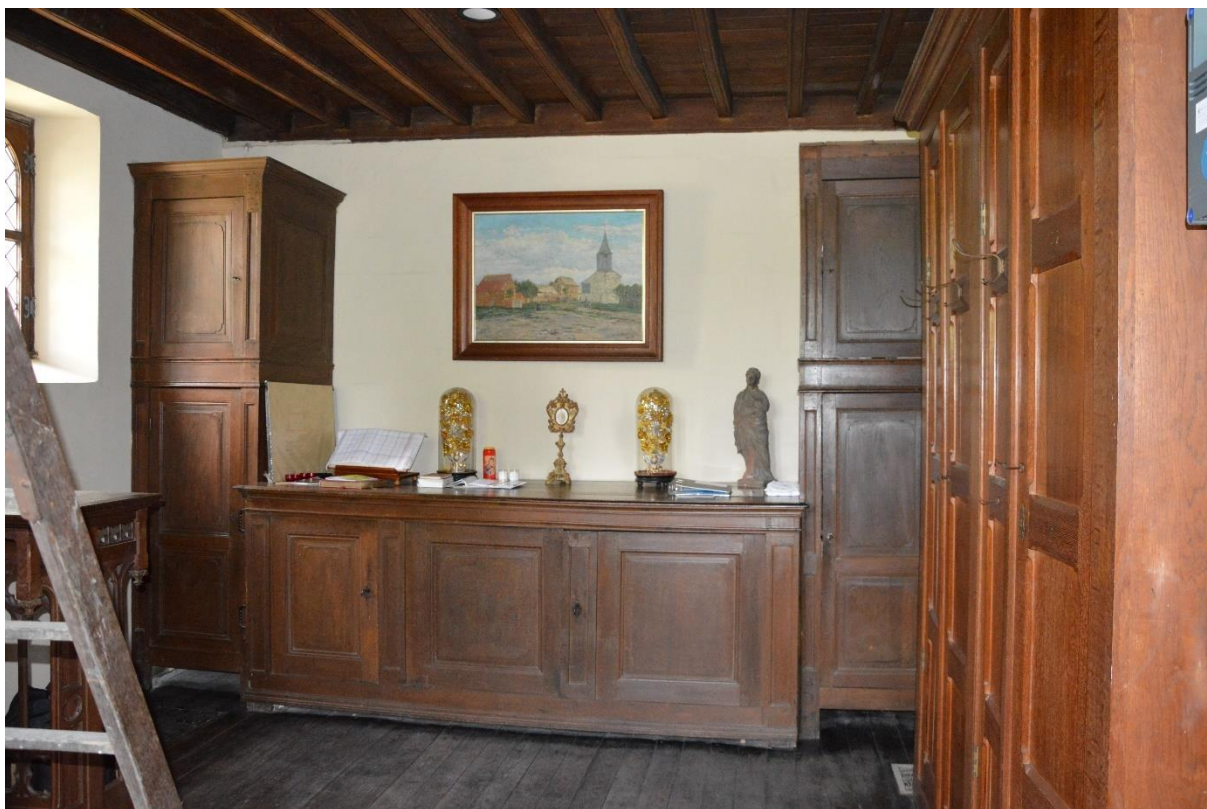

Fig. 105. Sacristie.

Fig. 106 – Sacristie. Plafond.

Fig. 107 – Sacristie. Vloer.

3.2.9. Torens, niveau +1

De klokkentoren bevindt zich aan de westzijde van de kerk. Het eerste niveau is bereikbaar via een spiltrap aan de zuidgevel, toegankelijk vanuit het inkomportaal. Op deze verdieping is de scheidingsmuur met het schip opengewerkt. De opening is bovenaan uitgewerkt in de vorm van een rondboog. In deze opening staat het reliekschrijn van de HH van Wintershoven opgesteld achter een lage glazen afscheidingswand met metalen kader. Vanop deze verdieping leidt de torentrap verder naar niveau +2 waar zich het uurwerkmechanisme bevindt.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- spiltrap: houten treden; toegang tot niveau +1: -zwart/grijze kalkstenen tegelvloer, gelegd in een onregelmatig patroon ; toren niveau +1: plankenvloer, bruin gevernist, met centraal een ingebouwd luik

Muren

- traptoren: vlak bepleisterde en geschilderde muren (wit)
- toren niveau +1: vlak bepleisterde en geschilderde muren : imitatiesteenverband (rood) met op elke steen een bloemmotief (blauw)

Plafond

- vlak, beschilderd (lichtblauwe randen op de kinderbalken) houten plafond met 8 kinderbalken en randbalken rustend op eenvoudige blauwe hardstenen consoles in de hoeken ; twee dwarsbalken in het midden tussen de derde en de zesde balk

Binnenschrijnwerk

- toegangsdeur naar de traptoren ten zuiden van het tochtportaal: eikenhouten deur met acht panelen en zwart geschilderd metalen hang- en sluitwerk

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- drie glas-in-loodramen met helder glas in de noordelijke, zuidelijke en westelijke rondboogvensters met motieven van verbonden cirkels en verbonden rechthoeken met afgeronde hoeken
- glas in lood verstevigd door en bevestigd aan gekruiste metalen spijlen

Reliekschrijn van de HH van Wintershoven (zie bijlage cultuurgoederen)

- anoniem?, 1897, geelkoper, opgesteld op de kroonlijst boven de inkomdeur
- reliekschrijn met zadeldak, op het dak medaillons, voorstellende de heiligen van Wintershoven tegen een blauwe achtergrond; opgesteld in een bijhorende (gelijkaardige decoratieve motieven) kist uit glas en hout

Zeven reliekogen met de relieken van de HH van Wintershoven (zie bijlage cultuurgoederen)

- drie zilveren en vier vergulde reliekogen met daarin de relieken van de HH van Wintershoven
- opgesteld voor het reliekschrijn in een kist uit hout en glas op een rood fluwelen achtergrond

Fig. 108 – Inkomportaal. Toegang tot de torentrap.

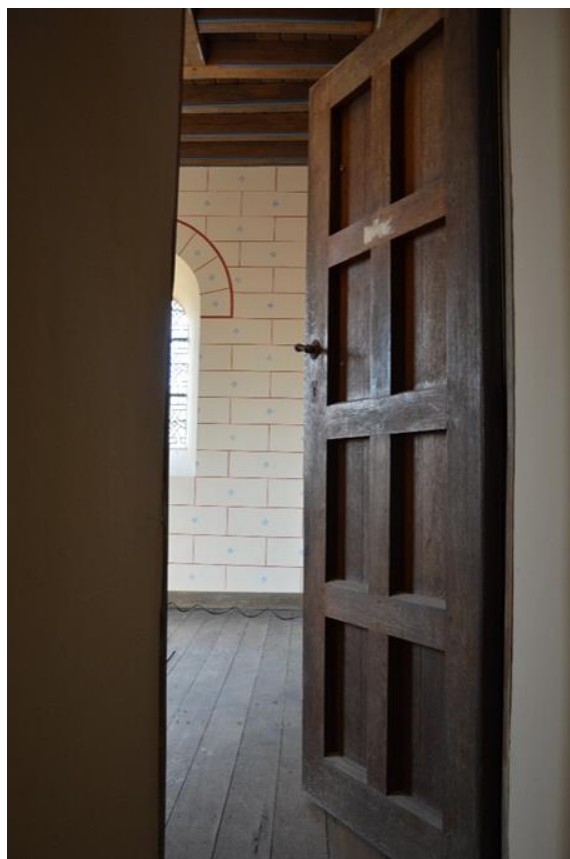

Fig. 109 – Toren. Toegang tot verdieping +1.

Fig. 110 – Toren. Zicht op het schip vanop verdieping +1.

Fig. 111 – Toren. Verdieping +1, plafond.

Fig. 112 – Toren. Verdieping +1, vloer.

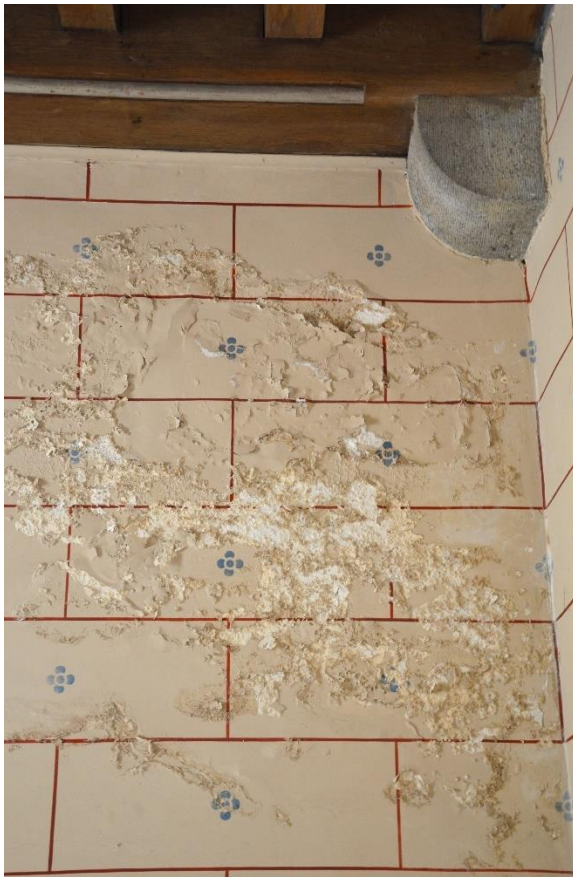

Fig. 113 – Toren. Verdieping +1 noordwestelijke hoek.

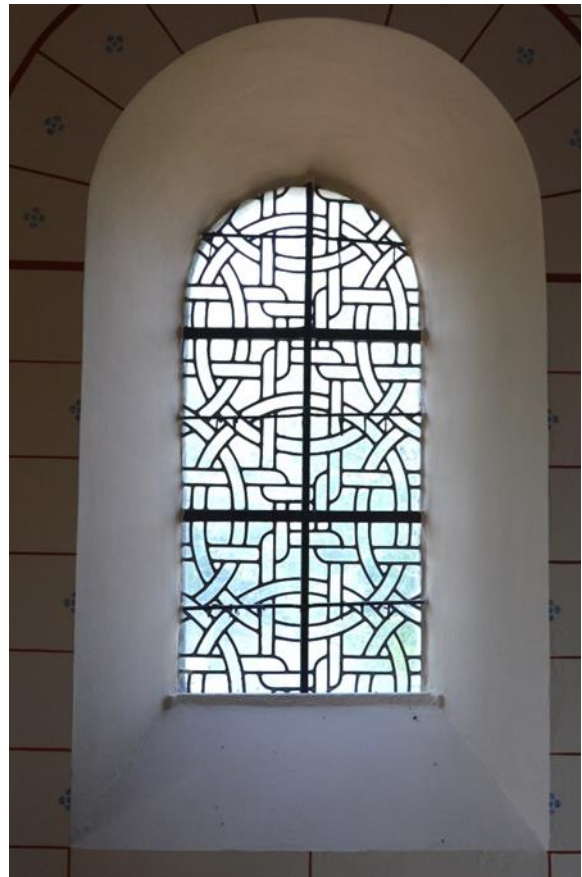

Fig. 114 – Toren. Verdieping +1, glasraam.

Fig. 115 – Toren. Verdieping +1, reliekschrijn van de HH van Wintershoven. Op de voorgrond de kist met de relieken van de HH van Wintershoven.

3.2.10. Toren, niveau +2

Dit is het laatste niveau dat door de spiltrap bediend wordt. Op dit niveau bevindt zich het uurwerkmechanisme. Vanaf deze verdieping leidt een systeem van metalen ladders en platformen naar niveau +3 met de klokkenstoel en daarop het torendak. In deze ruimte hangen rookmelders en bewegingsdetectoren van de brand- en alarminstallatie. Vanop dit niveau is er in de oostelijke muur een open toegang tot de zolder boven het schip.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- spiltrap: houten treden
- niveau +2: houten plankenvloer

Muren

- regelmatig baksteenmetselwerk

Plafond

- vlak houten plafond met moerbalken, kinderbalken en randbalken
- verstevigd met smeedijzeren beugels rond en tussen de moerbalken

Binnenschrijnwerk

- toegangsdeur: smalle plankendeur met smeedijzeren schuifslot

Buitenschrijnwerk en glas-in-loodramen

- zes kleine glas-in-loodramen met helder glas in de twee noordelijke, twee zuidelijke en twee westelijke vensters met ruitvormige indeling

Mechanisch uurwerk

- De klokken en het torenuurwerk op de westgevel van de toren zijn geautomatiseerd. Op het niveau +2 van de toren wordt het mechanische uurwerk bewaard in een houten cabine. Het betreft een eenvoudige rechthoekige houten omkasting met glazen ramen. Aan de zijkant is een houten luik. Het binnenwerk bestaat uit een metalen radarwerk. Het mechanisch uurwerk is onroerend door aard. Het werd tijdens de exterieurrestauratie volledig gerestaureerd en opnieuw in werking gesteld. Het uurwerk is deels geautomatiseerd, deels handmatig te bedienen.

Fig. 116 - Toren. Toegang tot verdieping +2.

Fig. 117 – Toren. Verdieping +2. Cabine met mechanisch torenuurwerk.

Fig. 118 – Toren. Verdieping +2. Houten plafond met metalen verstevigingen.

3.2.11. Toren, niveau +3

Deze verdieping kan bereikt worden met behulp van een gezekerde aluminium ladder via een valluik in de vloer dat vervaardigd werd van een houten wijzerblad van een torenuurwerk. Ze wordt volledig in beslag genomen door de klokkenstoel met de twee luidklokken.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- houten plankenvloer

Muren

- regelmatig baksteenmetselwerk bovenaan afgewerkt met laag natuursteen en met ontlastingsbogen boven de biforen
- in de hoeken de rust de houten robuuste eikenhouten draagstructuur van het torendak op blauwe hardstenen consoles

Plafond

- twee zware eikenhouten gekruiste balken ondersteund door vier korbelen in de hoeken
- in de vier kwartieren: smallere balken

Buitenschrijnwerk

- drie galmgaten met houten galmborden aangebracht in de biforen van de westelijke, noordelijke en zuidelijke muren

Klokkenstoel met twee luidklokken

- één grote en een kleinere luidklok, gegoten in brons met stalen ophanging en aandrijvingswiel die mechanisch worden geluid. De opschriften van de klokken konden niet op een veilige manier worden afgelezen.

Fig. 119 – Toren. Verdieping + 3 met de klokkenstoel.

Fig. 120 – Toren. Verdieping +3, zicht op de gekruiste balken van de zolder (+4).

Fig. 121 – Toren. Verdieping +3. Zicht van bovenuit op de klokkenstoel met de twee luidklokken.

Fig. 122 – Toren. Verdieping +4.

3.2.12. Toren, niveau +4 (zolder)

Deze verdieping bestaat uit de houten structuur van het puntdak van de toren. Op deze verdieping is een houten platform aangebracht, bereikbaar via een gezekerde aluminium ladder. Van hieruit kan met een andere metalen ladder een tweede houten platform de nok van het dak bereikt worden. Onder dit platform bevindt zich een rookmelder.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Plafond/dakconstructie

- eikenhouten dakstructuur met vier hoekkepers met korbelen, bekleed met schalieberd (hier en daar met recente herstellingen)
- nieuwe houten bevestigingsplaten voor de ladderhaken
- luik met metalen schuifslot en handgreep beveiligd met metalen ketting

Fig. 123 – Toren. Verdieping +4, zicht op de constructie van het puntdak.

Fig. 124 – Toren. Verdieping +4, zicht op een van de zijden van het puntdak.

3.2.13. Zolder middenbeuk en kruisbeuk

De zolder boven de middenbeuk en de kruisbeuk vormt een geheel en is toegankelijk via een deur met bovenaan een gedrukte boogopening vanuit de toren niveau +2. Aan de oostzijde van de kruisbeuk bevindt zich een scheidingsmuur met de zolder boven het koor. Ten noorden van de deuropening naar de toren bevindt zich de elektriciteitskast. In deze ruimte hangen rookmelders en bewegingsdetectoren van de brand- en alarminstallatie. Ze tevens wordt als opslagplaats van verf, isolatiemateriaal, oude muurankers en banken gebruikt. Op de volledige oppervlakte van de ruimte werd een vloer uit platen van geperst hout gelegd op een laag van isolatieplaten. Aan de noordzijde van het schip en in de kruisbeuk werden hierop kabelgoten gelegd. Voor de montage (gezekerd met metalen kettingen) en de bekabeling van de nieuwe verlichtingsarmaturen van het schip werden vierkante uitsparingen voorzien.

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- plankenvloer op de balkenroostering (onder de isolatie en de platen van geperst hout)

Muren

- onbeschilderd baksteenmetselwerk
- in de oostelijke scheidingsmuur met de zolder boven het koor bevindt zich deuropening met rondboog, toegankelijk via twee houten treden in het volume van de muur

Plafond/ dakconstructie

- boven het schip: oude (17de-eeuwse?) rechte spanten met kromhout als korbelen; deze korbelen en spanten fungeerden tevens als ribben van een gewelf, waarvan de gewelfvlakken verdwenen zijn. Dit kan afgeleid worden uit de restanten van een vroegere bezetting met stucwerk;
- boven de kruisbeuk: rechte spanten

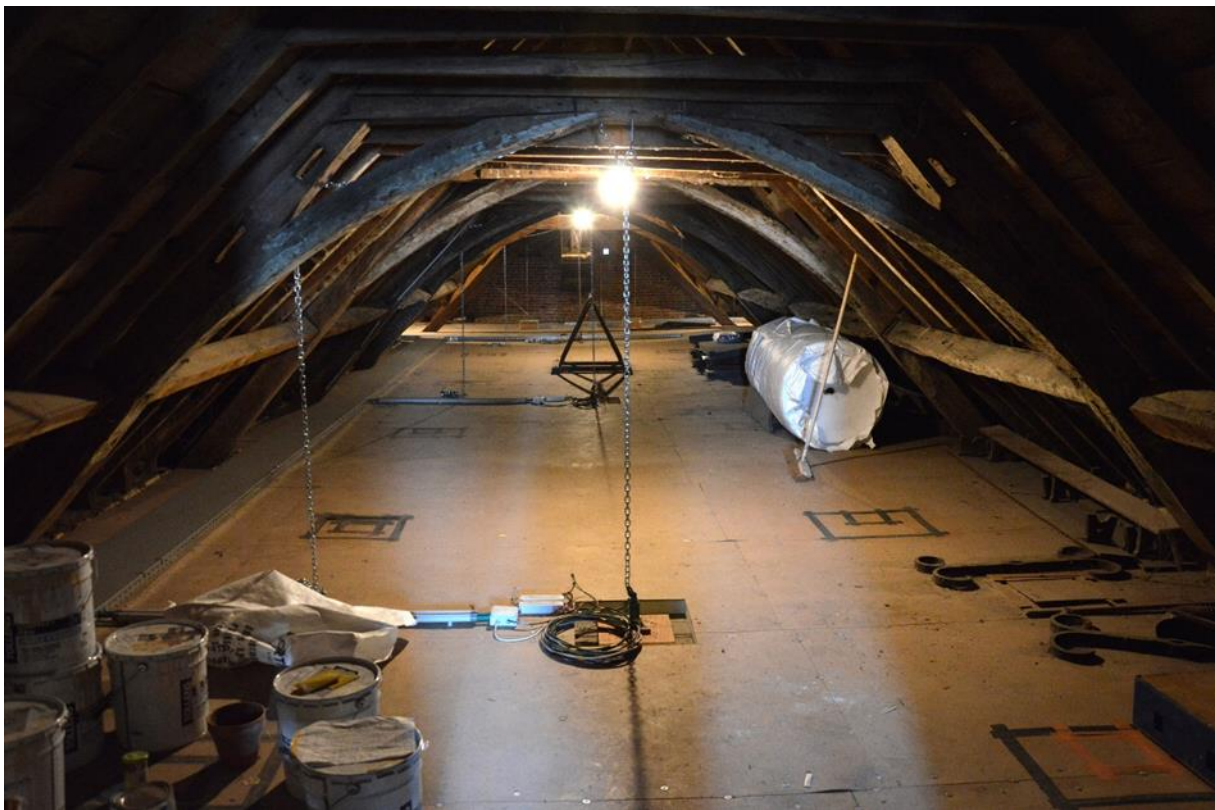

Fig. 125 – De zolder van de middenbeuk, zicht naar het oosten..

Fig. 126 – Toegang tot de zolder van het koor.

Fig. 127 – Zicht naar het westen op de constructie van het zadeldak boven het schip.

Fig. 128 – Zicht op de zolder met de dakstructuur van de noordelijke kruisbeuk.

Fig. 129 – Zicht op de zolder met de dakstructuur van de zuidelijke kruisbeuk.

3.2.14. Zolder koor

Erfgoedelementen- en kenmerken:

Vloeren

- balkenroostering met twee losse loopplanken

Plafond/ dakconstructie

- sporenkap
- smeedijzeren trekijzers verstevigen de stijl boven de koorapsis

Fig. 130 – Zicht op de zolder van het koor.

3.3 Samenvatting schadebeeld

Door de recente restauratie campagnes van zowel het exterieur van de kerk als het interieur, bevindt het gebouw zich in zijn geheel in een uitstekende staat.

3.3.1 Exterieur

Verspreid over de verschillende daken zijn enkele leien verschoven of verdwenen. Teven is er sprake van lichte mosvorming op de leien. Verder is de beschikdering (vernis) van het houtwerk hier en daar sleets, zoals bijvoorbeeld de toegangsdeur in de westgevel en de buitendeur naar het koertje van de sacristie.

3.3.2. Interieur

De belangrijkste vaststellingen hier zijn de aanwezigheid van zoutuitbloeiingen in de westelijke muur van de toren niveau +1. De recent beschikderde muren worden hierdoor op verschillende plaatsen ontsierd. Mogelijk is dit het gevolg van een ouder probleem met de vochthuishouding van deze muur, daterend van vóór de recente restauratie, dat onderzocht en geremedieerd dient te worden. Daarnaast zijn de stalen ophanging en de aandrijvingswielen van de beide luidklokken aangetast door corrosie. Een roestwerende behandeling is noodzakelijk.

Wat betreft regulier onderhoud kan vastgesteld worden dat het gebouw zich in een zeer nette toestand bevindt. De toren vanaf niveau +1 is licht vervuild door stof en dode vliegen en vanaf niveau +3 ook met dierenuitwerpselen. De zolder boven het schip, de kruisbeuk en het koor is evenzeer licht vervuild. De vernislaag van het plafond en de plankenvloer van de sacristie is verweerd. De kelder van de sacristie had onlangs bij een hevige regenval te lijden van wateroverlast via het metalen rooster dat het kruipgat naar de stookkelder naar buiten afsluit.

Het schadebeeld van de cultuurgoederen wordt behandeld bij hun individuele beschrijving (zie bijlage cultuurgoederen).

4. Waardebepaling

4.1. Bescherming als monument

De parochiekerk Sint-Pieters-Banden te Wintershoven (Kortesseem) is beschermd als **monument** bij koninklijk besluit van 21 september 1936, omwille van het algemeen belang gevormd door de *“artistieke, oudheidkundige en geschiedkundige waarde”*.²⁰

In de huidige waarderingsmethodologie vertalen deze erfgoedwaarden zich naar de:

- **artistieke waarde;**
- **archeologische waarde** (in casu oudheidkundige waarde);
- **historische waarde** (in casu geschiedkundige waarde).

De Sint-Pieters-Bandenkerk is vastgesteld als **bouwkundig erfgoed** op de inventaris van het Onroerend Erfgoed, op 1 februari 2018.²¹

²⁰ Koninklijk besluit 21 september 1936, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/15>, geraadpleegd op 30 mei 2022.

Agentschap Onroerend Erfgoed: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/2266> geraadpleegd 30 mei 2022.

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/19621> geraadpleegd 30 mei 2022.

4.2. Waardebepaling beheersplan

4.2.1. Artistieke waarde

Een onroerend goed heeft artistieke waarde als het getuigt van het kunstzinnige streven van de mens in het verleden.

De artistieke waarde van de Sint-Pieters-Bandenkerk wordt in de eerste plaats ontleend aan de decoratieve afwerkingslagen en aankleding van het kerkinterieur. Tussen 1891-1893 onderging het eeuwenoude kerkgebouw een ingrijpende historiserende restauratie en uitbreiding, onder leiding van architect Pierre Langerock, naar plannen van Joris Helleputte. Aansluitend op deze bouwcampagne werd het kerkinterieur voorzien van een polychrome en figuratieve interieurbeschildering met voorstelling van de overbrenging van de relieken van Sint-Landoaldus en gezellen van Gent naar Wintershoven, de vier kerkvaders (kruisbeuk), twee taferelen met O.-L.-Vrouw (“O.-L.-Vrouw met Kind schenkt de schapulier aan Simon Stock” en “O.-L.-Vrouw met Kind schenkt de Rozenkrans aan de H. Dominicus”) in het noordelijke apsidiool en twee taferelen met de H. Petrus in het zuidelijke apsidiool (“Jezus overhandigt Petrus de sleutels” en “Jezus redt Petrus die dreigt te zinken”), daterend van 1897 en oudtestamentische prefiguraties van de Eucharistie en profeten, daterend van 1911. Deze schilderijen werden aangebracht door de Luikse kunstenaar J. Colpa. Er werd een totaalconcept gerealiseerd waarbij de neoromaanse vormtaal tot in de kleinste details werd doorgedreven. Behalve de decoratieve afwerkingslagen versterken ook de neogotische en neoromaanse interieurobjecten uit de late 19de en vroege 20ste eeuw de artistieke waarde van het kerkinterieur waarmee ze een ensemble vormen. Dit betreft enerzijds objecten die onroerend zijn door aard, zoals de neoromaanse preekstoel, biechtstoelen en communiebank, als anderzijds de als cultuurgood voorgestelde interieurobjecten. Hier vermelden we onder meer de heiligenbeelden uit de late 19de en vroege 20ste eeuw, het altaargerei dat ontworpen werd voor de neoromaanse altaren, het neoromaanse meubilair (bidstoelen, sacristiecredens, lezenaar, ens.) en tenslotte ook de kruisweg, vervaardigd in 1906 door dezelfde J. Colpa.

Deze kerk van bescheiden formaat telt daarnaast ook een bijzonder rijke collectie aan historische schilderijen en beelden, daterend van de 16de tot de 18de eeuw. Deze objecten behoren tot de historische kunstcollectie van de kerk en bezitten intrinsieke artistieke en historische waarde. Sommige beelden en schilderijen zijn afkomstig van de vroegere altaren en werden nadien in het kerkinterieur gerecupereerd. De heiligenbeelden die iconografisch met de kerk en haar heiligen zijn verbonden of bevestigd zijn op de sokkels in de wanden van het schip, dragen bij aan de artistieke (en de historische) erfgoedwaarde van het interieur en worden bijgevolg gemotiveerd als cultuurgood.

4.2.2 Archeologische waarde

Een onroerend goed heeft archeologische waarde als het betekenisvol kan bijdragen tot de reconstructie van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de omgeving door de daar aanwezige overblijfselen, voorwerpen of sporen van de mens en zijn omgeving te behouden of ze met archeologische en natuurwetenschappelijke methoden te onderzoeken.

De Sint-Pieters-Bandenkerk bezit archeologische waarde vanwege de hoge ouderdom van de site en het gebouw. De voorloper van het huidige kerkgebouw was een constructie van hout en leem die

dateerde van de 7de eeuw. Het huidige kerkgebouw gaat terug tot circa 1200, wanneer de eenbeukige romaanse kerk werd gebouwd. Naast allerhande natuursteen werden ook Romeinse bouwmaterialen gerecupereerd voor de bouw van het kerkgebouw, waaronder fragmenten van dakpannen.

Samen met de gerecupereerde bouwmaterialen draagt het als cultuurgoed voorgestelde wijwatervat, vervaardigd uit een hergebruikt Romeins voetstuk (vermoedelijk 3de-4de eeuw), eveneens bij aan de archeologische waarde en getuigt het van de hoge ouderdom van de site.

Bij de ingrijpende restauratie en vergroting van de kerk door P. Langerock in 1891-1893 bleef de oude romaanse kerk slechts gedeeltelijk behouden. De fundering van de nieuwe delen bestaat uit oude materialen van de afgebroken gedeelten.

Eeuwenlang werd er in en rond de kerk begraven. Tot op vandaag bevindt zich een begraafplaats rondom de kerk. Naar aanleiding van de vernieuwing van de centrale verwarming in 1967 werden opgravingen uitgevoerd in de kerk in 1967-1968. Onder meer verscheidene graven, drie grafkelders en twee paalgaten die vermoedelijk verwijzen naar de oorspronkelijke houten kerk werden vrijgelegd en onderzocht.²² Archeologisch onderzoek heeft in het verleden reeds aangetoond dat de ondergrond tal van historische sporen bevat, evenals menselijke bijzettingen. Het archeologisch potentieel op deze site is dan ook zeer groot en kan mogelijk meer duidelijkheid verschaffen wat betreft de bouwgeschiedenis van de kerk.

4.2.3 Historische waarde

Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens.

Het vandaag ogenschijnlijk slaperige dorp Wintershoven heeft een eeuwenoude geschiedenis. De Romeinse weg van Tongeren naar het noorden doorkruiste het grondgebied van de gemeente waardoor er reeds in de Romeinse periode bewoning was. De Heilige Amandus zou tussen 647 en 649 te Wintershoven de kerk en kloostergemeenschap hebben gesticht. Wintershoven was gedurende de 7de en 8ste eeuw een belangrijk religieus centrum voor de kerstening van Haspengauw. Verscheidene leden van deze gemeenschap, Amantius, Julianus, Adrianus en de maagden Vinciana, Adeltrudis en Landrada, werden heilig verklaard en zouden ter plaatse in de kerk begraven zijn. Hun relieken worden er vandaag nog steeds vereerd. Het huidige romaanse kerkgebouw zou rond 1200 gebouwd zijn, maar ging terug op een oudere voorloper van hout en leem. In de daaropvolgende eeuwen werd het romaanse gebouw stelselmatig uitgebreid en verbouwd. De meest ingrijpende bouwfase vond plaats in de late 19de eeuw, waarbij architect Pierre Langerock een haast volledig nieuw neoromaans gebouw optrekt. Alleen het oude beukgedeelte van de 13de-eeuwse kerk bleef hierbij behouden. Deze verregaande restauratie en vergroting van de kerk door P. Langerock is illustratief voor de toenmalige restauratie-praktijk waarbij de historische gelaagdheid ondergeschikt werd bevonden aan de stijleenheden.

²² LUX, G.V., *Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Petruskerk te Wintershoven*, in: Limburg, 48, 1969, p. 166-167.

Het kerkgebouw zelf heeft een lange bouwgeschiedenis en bewaart elementen van de voorgaande bouwfases. Hoewel het geheel vandaag een vrij uniforme neoromaanse uitstraling heeft, getuigen nog diverse bouwsporen van de rijke bouwgeschiedenis. Aan het exterieur zijn de verschillende bouwfases gevisualiseerd door het gebruik van verschillende types voegmortel. Verder getuigen onder meer een dichtgemaakte rondboogopening in de zuidgevel en de aangepaste dakspanten boven de middenbeuk van ouder bouwfases. Als gevolg van de laat-19de- vroeg 20ste-eeuwse herinrichting vormt het huidige kerkinterieur een hoofdzakelijk neoromaans ensemble. Er bleven echter ook oudere interieurelementen bewaard die wijzen op de lange historie van deze kerkgemeenschap en getuigen van de historische gelaagdheid van de site, die gedeeltelijk werd uitgewist bij de herinrichting aan het einde van de 19de eeuw. We vermelden hier in het bijzonder de vroeg-16de-eeuwse doopvont, de in de muur verankerde grafzerken, diverse heiligenbeelden, een triomfkruis en een reeks van zes portretbusten van de HH van Wintershoven.

5. Visie op het toekomstig beheer

Het beheersplan behelst een toekomstgerichte langetermijnvisie (24 jaar) op het behoud en het beheer van de erfgoedwaarden van de Sint-Pieters-Bandenkerk van Wintershoven. Dit omvat het volledige kerkgebouw, met inbegrip van alle aanbouwen waaronder de sacristie en de doopkapel, evenals de tegen de noordelijke dwarsbeuk aangebouwde calvarie. Bij het kerkinterieur worden eveneens de cultuurgooederen begrepen. Het kerkhof maakt geen deel uit van de afbakening van het beheersplan.

De langetermijnvisie wordt vertaald in beheersdoelstellingen, die op hun beurt worden gekoppeld aan maatregelen en acties om deze doelstellingen te bereiken. De visie en de doelstellingen dienen dus als uitgangspunt voor het plannen van de nodige en gewenste werken aan het onroerend erfgoed.

5.1. Voortraject: ArcK-onderzoeksrapport en Kerkenbeleidsplan Kortesseem

Na de verschijning van de nota 'Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk' (24 juni 2011) en de daaropvolgende omzendbrief van minister Geert Bourgeois ging het Centraal Kerkbestuur (CKB) van Kortesseem in 2012 aan de slag om een weldoordachte toekomstvisie voor de parochiekerken in de gemeente te ontwikkelen.²³ Het Centraal Kerkbestuur van Kortesseem nam zo een proactieve houding aan. Ze ging in die oefening op zoek naar de nodige deskundigheid. Die vond ze in 2012-2013 bij doctoraatsstudent Roel de Ridder en professor Sylvain De Bleckere van de onderzoeksgroep ArcK aan de faculteit Architectuur en Kunst van de Universiteit Hasselt.

Het doel van het onderzoek dat De Ridder en De Bleckere daarop voerden, was meerledig. Ten eerste zochten ze op expliciete vraag van het Centraal Kerkbestuur naar een visie in functie van het kerkenbeleidsplan. Daarnaast ontwikkelden ze tijdens het onderzoek twee bijkomende onderzoeksvragen: Heeft het hele onderzoekstraject een proces van bewustmaking/bewustwording doen ontstaan bij de kerkbesturen en de lokale bevolking? En is er in Kortesseem een subject - iets of iemand die draagt, zich inzet voor of garant staat - voor de veranderingen die op de kerkgebouwen afkomen? Het onderzoek nam anderhalf jaar in beslag en werd in een uitgebreid onderzoeksrapport vertaald.

²³ In zijn nota richtte minister Geert Bourgeois zich tot de kerkgemeenschappen om, in dialoog met de lokale besturen, na te gaan op welke wijze en in welke mate in de toekomst gebruik zal gemaakt worden van het kerkenbestand in Vlaanderen. Hij spoorde de betrokkenen aan om een visie te ontwikkelen voor de parochiefederatie van elke Vlaamse gemeente. Bourgeois vroeg daarbij om deze oefening te maken in het kader van het meerjarenplan 2014-2019. BOURGEOIS, G., Conceptnota: Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk, Brussel, 2011 en BOURGEOIS, G., Omzendbrief: Parochiekerken in Vlaanderen, Brussel, 2011, https://lokaalbestuur.vlaanderen.be/sites/default/files/public/thema/erediensten/brief_parochiekerken.pdf, laatst geraadpleegd op 17 april 2018.

In haar algemene conclusie stelde de onderzoeksgroep dat schaalvergroting binnen de parochiefederatie Kortessesem onvermijdelijk is. Het Eredienstendecreet staat erg in het teken van de centrale kerkbesturen en leest als een handleiding voor het samenvoegen van parochies. De onderzoeksgroep adviseerde daarbij dat het belangrijk is om een evenwicht te vinden tussen het lokale en de grotere schaal. De tijd van de autonome woondorpen is voorbij, stelde ze.

De kerkgebouwen blijven evenwel ook beeldbepalend in de dorpen. De studie voorschreef daarom dat het behoud van een religieus, zingevingsgerelateerd, cultureel en sociaal centrum per parochie aangewezen lijkt. Gezien de algemene schaalvergroting is het tegelijkertijd niet onwijs om ook te gaan diversifiëren. Niet elk kerkgebouw hoeft in de nabije toekomst exact dezelfde rol te spelen. Een kerkgebouw kan een invulling opnemen die pragmatisch voortbouwt op wat het dorpsleven te bieden heeft (als ruimte voor vieringen en verenigingen bijvoorbeeld), maar hetzelfde kerkgebouw kan tegelijkertijd ook iets betekenen voor een doelgroep die ruimer is dan die van het eigen dorp.

Het uiteindelijke advies van de onderzoekers voor de Sint-Pieters-Bandenkerk bestond uit:

“Wintershoven - Voor de Sint-Pietersbandenkerk is openstellen de prioriteit, maar dat gebeurt best pas als de restauratie van het interieur voltooid is. Het kerkgebouw van Wintershoven is breed gedragen en de lokale gemeenschap is actief en veerkrachtig. De kerk van Wintershoven concentreert zich best op de kernkwaliteiten van het gebouw, namelijk de rijke geschiedenis ervan, het bovenlokale belang en de waardevolle tastbare en zichtbare elementen die verwijzen naar die geschiedenis. Religie en cultuur gaan hand in hand in Wintershoven. Op termijn, als de restauratie van het interieur achter de rug is, kan het forum nadenken over het promoten van de kerk van Wintershoven over de gemeentegrenzen heen. Heeft het bisdom interesse om bijzondere activiteiten te organiseren in Wintershoven? Kan er toeristische gezien iets uitgebouwd worden? Er zou op korte termijn kunnen nagegaan worden of een herziening van het subsidiedossier, conform de visie en de aanbeveling die dit rapport in aanzet formuleert (ook in verband met het aanbrengen van sanitair), tot de mogelijkheden behoort. Het ‘opruimen’ van het stukje tuin tussen de voormalige pastorij en de kerk zou de letterlijke zichtbaarheid van de kerk van Wintershoven ten goede komen.”²⁴

In juni 2014 ronden de Arck-onderzoekers het rapport af. Het verleende advies werd vervolgens door het Centraal Kerkbestuur verwerkt in het kerkenbeleidsplan van Kortessesem van 30 mei 2016.

²⁴ DE RIDDER, R., Rapport kerkenonderzoek Kortessesem. Aanzet tot visievorming en praktische adviezen voor de toekomst van de zes parochiekerken in de gemeente Kortessesem, onuitgegeven onderzoeksrapport, UHasselt, Arck, Diepenbeek, 2014, p. 60-61.

5.2. Huidig en toekomstig gebruik: de Sint-Pieters-Bandenkerk als parochiekerk, ontmoetingsplek en toeristische trekpleister

De Sint-Pieters-Bandenkerk heeft steeds haar oorspronkelijke functie behouden als parochiekerk van Wintershoven, een functie die het gebouw al eeuwenlang vervult. In de eerste plaats blijft het gebouw een locatie voor religieuze activiteiten. In het Kerkenbeleidsplan van de gemeente Kortesseem werd beslist dat alleen de kerken van Kortesseem en Wintershoven opengesteld blijven voor de eredienst. De andere parochiekerken op het grondgebied van Kortesseem worden onttrokken aan de eredienst en herbestemd.

De kerk werd de voorbije decennia in meerdere fasen gerestaureerd. In afwachting van de afwerking van het camerabewakingssysteem blijft de kerk overdag gesloten en wordt het gebouw alleen opengesteld tijdens vieringen. Elke veertien dagen vindt er een zondagsviering plaats. Er gaan ook regelmatig doopplechtigheden en huwelijken door. Allerheiligen wordt in Wintershoven gevierd met extra luister aangezien de kerk gekend is voor zijn relieken van diverse heiligen die in de kerk zouden zijn begraven. Tijdens deze “viering van de knooken” wordt het reliekschrijn naar beneden gehaald en worden de relieken uitgesteld. Tijdens deze eucharistieviering is de kerk steeds afgeladen vol (144 pers.). Meerdere keren per jaar vinden er concerten plaats, georganiseerd door plaatselijke zangkoren. Het gebouw is gekend voor zijn goede akoestiek.

De kerk van Wintershoven is erg pittoresk gelegen, middenin de fruitstreek, en kent een rijke geschiedenis. De site heeft dan ook een zeker toeristisch potentieel. Gemiddeld één keer per maand worden groepen bezoekers rondgeleid in de kerk. Deze rondleidingen vinden plaats in het kader van het ‘bloesem-toerisme’ en toeristische ontsluiting van de streek Haspengouw. Bovendien loopt de zogenaamde Pieter Geert Buckinxroute langs de kerk. Deze fietsroute is vernoemd naar de van Kortesseem afkomstige dichter en letterkundige Pieter Geert Buckinx (1903-1987).²⁵

De toeristische ontsluiting van het gebouw zal zich toespitsen op de troeven van de site, meer bepaald de eeuwenoude geschiedenis, de heiligenverering en gunstige ligging in het groen. Mogelijk worden hiervoor in de toekomst samenwerkingsverbanden aangegaan met diverse partners, zoals bijvoorbeeld Visit Limburg.

De Kerkraad heeft de ambitie om de kerk van Wintershoven in de nabije toekomst overdag open te stellen, eens de digitale diefstalbeveiliging op punt staat. Het is de bedoeling dat bezoekers het portaal kunnen betreden en via de eerste verdieping van de toren het kerkinterieur kunnen bezichtigen. Hier bevindt zich tevens het reliekschrijn, dat is beveiligd door middel van een glazen wand.

De Sint-Pietersbandenkerk blijft in de eerste plaats een gebouw voor de eredienst. De Kerkfabriek wil verder inzetten op de huidige werking, met ruimte voor socio-culturele activiteiten en toeristische ontsluiting.

²⁵ <https://www.kortesseem.be/producten/detail/518/pieter-geert-buckinxroute>

Het gebouw bevindt zich in een uitstekende toestand om aan deze doelstellingen te voldoen. Er is sanitair aanwezig (één toilet aanwezig in de sacristie). De warmeluchtverwarming, de geluidsinstallatie en elektrische installatie werden tijdens de restauratie vernieuwd. Er zijn geen keukenfaciliteiten aanwezig.

5.3. Bouwfysische toestand van het gebouw

Het exterieur van de kerk werd circa 2016 in meerdere fasen gerestaureerd:

De volledige buitenschil werd hierbij aangepakt, waaronder de reiniging en restauratie van het gevelparement, het buitenschrijnwerk en de glas-in-loodramen die van een voorzetbeglazing werden voorzien. Het restaureren van de dakconstructie en het volledig vernieuwen van de leien dakbedekking. Hierbij ging aandacht uit naar het verbeteren van zowel de zolders en toren (ladders en loopbruggen) als de bedaking in functie van inspectie en onderhoud (ladderhaken, klimhaken en ankerpunten). De dakrestauratie hield ook het vernieuwen van alle goten en afvoerbuizen in. Er werd tevens voorzien in een volledig nieuwe bliksemafleidingsinstallatie. De zolder werd voorzien van thermische isolatie. Het mechanische uurwerk werd eveneens integraal gerestaureerd en opnieuw in werking gesteld.

In de periode januari 2020 – april 2021 werd het kerkinterieur gerestaureerd. Het gebouw bevindt zich bijgevolg in een uitstekende bouwfysische toestand. De werken omvatten onder meer:²⁶

- Onderzoek
 - o Onderzoek naar de originele kleurafwerking: stratigrafisch onderzoek en vrijleggingen. Dit onderzoek werd uitgevoerd door HBSC bvba (Historical Building Survey & Consulting) uit Geel.
 - o Vocht- en zoutmetingen ivf injecties tegen opstijgend grondvocht
- Metalen schrijnwerk
 - o Roestwerende behandeling en zandstralen
 - o Staander voor info
 - o Hangarmatuur schip
- Pleisterwerken en schilderwerken
 - o Voorbereiden van de ondergrond
 - o Afkappen van beschadigd en loshangend pleisterwerk
 - o Aanbrengen/verwijderen van ontziltingsmortel
 - o Voorbereidingen voor het schilderwerk, zoals afdekken, stofvrij maken, demonteren en terug-plaatsten van dekplaatjes, enz.
 - o Algemene schilderwerken met kalkhoudende olieverven.
- Binnenschrijnwerk
 - o Uitvoeren van sokkels voor enkele beelden
 - o Plaatsen en restaureren communiebanken
 - o Vervaardigen van een nieuw altaar
 - o Dichten van oude gaten in zoldervloer boven schip
 - o Houten plafonds afwassen met gedemineraliseerd water

²⁶ Deze informatie is afkomstig uit het As-Built -dossier van de restauratiewerken in de Sint-Pieters-Bandenkerk van Wintershoven, opgesteld door Renotec.

- Afwerkingslaag van micro-kristallijne was aanbrengen op het houten plafond
- De vrijlegging en restauratie van muurschilderingen
 - Plaatselijk vrijleggen van historische afwerkingslagen en conserveren van de gevonden en aanwezige muurschilderingen
 - Reinigen met tri-ammoniumcitraat 3%
 - Consolidatie en fixatie van loszittend pleisterwerk en verflagen met Japans papier, tylose en PVA
 - Opvullen van de lacunes met krijtlijm of met een raaplaag en een afwerkingslaag
 - Retouche met hoogwaardige acrylretoucheerverf
 - Bescherm laag van 2% micro-kristallijne was opgelost in White spirit
 - Uitvoering voor:
 - 6 muurschilderingen met taferelen uit het O.T. in het koor;
 - 6 muurschilderingen van de profeten met bijbehorende tekstbandenrol in het koor;
 - De zegende Christus met de 4 evangelisten op het gewelf van het koor;
 - 2 muurschilderingen in het noordelijke absidiool met bijbehorende tekstbandenrol;
 - 2 muurschilderingen in het zuidelijke absidiool met bijbehorende tekstbandenrol;
 - Muurschilderingen van de heilige St. Augustinus en St. Ambrosius boven het noordelijke absidiool en de heiligen St. Gregorius en St. Hieronymus boven het zuidelijke absidiool.
- Reconstructie van de muurschilderingen
 - Uitvoering met silaanhybride verf aan de hand van de vrijleggingen
 - Uitvoering voor:
 - Koorafwerkingen inclusief tekstbanden, sterren en gordijnschildering Afwerking in absidiolen inclusief tekstbanden;
 - Oostelijke wand van het transept incl. tekstbanden en natuursteenimitatie Decoratieve friezen in de dwarsbeuken en schip;
 - Natuursteenimitatie op de eerste verdieping van de toren.

De muurschilderingen bovenaan de oostelijke wand van de kruisbeuk met voorstelling van 'de overbrenging van de relieken van Sint-Landoaldus en gezellen van Gent naar Wintershoven' werden niet gereconstrueerd wegens te beschadigd. Mogelijk kunnen zij ooit in een toekomstig restauratieproject worden opgenomen, indien dit wenselijk wordt geacht en restauratie technisch haalbaar blijkt.

Tijdens deze restauratiecampagne werden tevens alle roerende objecten van het kerkinterieur gerestaureerd. Alle beelden, schilderijen, etc. bevinden zich bijgevolg in een uitstekende toestand.

Verder werden nog alle technische installaties vernieuwd. De elektrische installatie werd vervangen, evenals de verlichtingsarmaturen. De centrale verwarming op stookolie werd vervangen door een installatie op gas, waarbij de bestaande ondergrondse kanalen werden hergebruikt. Ook de geluidsinstallatie werd vernieuwd. Tenslotte werd ook een automatische branddetectie en bewegingssensoren geïnstalleerd.

5.4. Duurzaam beheer

Bij het uitstippelen van het toekomstig beheer houden de stad en de kerkfabriek rekening met het erediensdecreet en het Onroerenderfgoeddecreet. Beide geven vorm aan het verwachte beheer voor een beschermd gebouw voor de erkende erediensten. Overeenkomstig de bepalingen van het Vlaams decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en de werking van de erkende erediensten (zoals gewijzigd door het decreet van 6 juli 2012), bestaat de kerntaak van de kerkfabriek uit de bewaring en het beheer van de kerk en van de roerende en onroerende goederen die eigendom zijn van de kerkfabriek, of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de parochie. Daarnaast heeft de gemeente, overeenkomstig het Onroerenderfgoeddecreet van 2013, de plicht om de kerk in goede staat te houden en de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren. Bij het gebruik, onderhoud en eventuele aanpassingen of uitbreidingen dienen ze dan ook, overeenkomstig Onroerenderfgoedbesluit art. 6.1.1-6.3.28 en Onroerenderfgoeddecreet art. 6.4.1-6.4.10, uit te gaan van het behoud of de versterking van de erfgoedwaarden die tot de bescherming hebben geleid.

Vanuit dit laatste artikel stelt de Kerkraad het waarderen, het behouden en het beheren van de erfgoedwaarden van de Sint-Pieters-Bandenkerk voorop in haar visie. Aan de basis van die erfgoedwaarden liggen de erfgoedkenmerken en -elementen, die een goede zorg vereisen en waarvoor soms maatregelen van conserverende of restauratieve aard nodig zijn om ze te verzekeren voor de toekomst.

De bouwfysische toestand van het kerkgebouw is uitstekend dankzij de recente exterieur- en interieurrestauratie. Met uitzondering van het afwerken van de diefstalbeveiliging en eventuele kleine ingrepen om de kerk permanent open te stellen, staan er geen grote ingrepen meer gepland voor de komende periode.

In de toekomstige visie op het beheer van de site zal daarom de nadruk worden gelegd op onderhoud en preventieve conservatie. Door regelmatige inspectie en onderhoud van de bouwfysische toestand van het gebouw, evenals nazicht en onderhoud van de technische installaties kan het gebouw in een optimale toestand blijven. Op die manier wenst de kerkfabriek de instandhouding van de erfgoedwaarden op lange termijn te garanderen.

Deze onderhoudswerken houden onder meer in: het periodiek schilderen van buitenschrijnwerk, het schoonmaken van zolderruimtes, het vrijmaken van dakgoten en afvoerbuizen, het controleren op aanwezigheid van houtborende insecten, etc. De Kerkraad doet beroep op experts om zich te adviseren in het duurzaam beheer en onderhoud van de kerk. Vanuit deze optiek zal er regelmatig (jaarlijks, tweejaarlijks... naargelang het te controleren bouwdeel/bouwelement) een nazicht met rapportering gepland worden met deskundigen, zoals Monumentenwacht. Zij voeren enerzijds controles uit en kunnen anderzijds reeds kleine ingrepen doen om grote werkzaamheden op langere termijn te voorkomen. Eventuele noodzakelijke onderhouds- of herstellingswerken die nodig blijken uit de inspecties van Monumentenwacht worden nadien zo snel mogelijk uitgevoerd. De klokkeninstallatie wordt jaarlijks onderhouden. En ook de technische installaties zoals de elektriciteits-, verwarmingsinstallatie, de brandbeveiliging en de bliksembeveiliging worden op regelmatige tijdstippen gecontroleerd en onderhouden.

Door te blijven inzetten op een goed onderhoud en regelmatige inspecties door experts wil de kerkfabriek de erfgoedwaarden van de site optimaal vrijwaren. De kerkfabriek hoopt via het beheersplan een instrument in handen te krijgen om dit onderhoud en beheer te faciliteren. Daarnaast biedt het beheersplan ook een heldere blik op haar lange termijnvisie.

De visie van de Kerkraad vertaalt zich in volgende concrete doelstellingen:

DOELSTELLING 1 Het behoud en het beheer van de erfgoedwaarden van de Sint-Pieters-Bandenkerk

DOELSTELLING 2 Optimaliseren en onderhouden van de technieken, in functie van het interieur en het gebruik van de kerk

6. Opsomming en verantwoording van de beheersmaatregelen en werkzaamheden

De betoelaagbaarheid van de werkzaamheden wordt gezien de veranderende wetgeving niet afgetoetst in het beheersplan. We verwijzen wel naar artikel 11.2.1. uit het Onroerenderfgoeddecreet met betrekking tot de huidige erfgoedpremie: *‘Binnen de perken van de daarvoor op de begroting van de Vlaamse Gemeenschap beschikbare kredieten kan aan een premienemer een erfgoedpremie worden toegekend voor beheersmaatregelen, werkzaamheden of diensten die noodzakelijk zijn voor het behoud of de herwaardering van erfgoedkenmerken en -elementen van een beschermd goed, een erfgoedlandschap, of een deel ervan dat een opzichzelfstaand geheel vormt, of in de overgangszone bij een beschermd goed.’*

DOELSTELLING 1: Het behoud en het beheer van de erfgoedwaarden van de Sint-Pieters-Bandenkerk.

MAATREGEL 1.1 REGELMATIG NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET EXTERIEUR VAN DE SINT-PIETERS-BANDENKERK

In de huidige visie op het beheer van de site wordt de nadruk gelegd op preventief onderhoud. Vanuit deze optiek zal er regelmatig (vierjaarlijks) een nazicht met rapportering worden gepland met deskundigen, zoals Monumentenwacht. Zij voeren controles uit en kunnen tijdens een controle reeds kleine ingrepen doen om gevolgschade en grote werkzaamheden op langere termijn te voorkomen of te aan te duiden. Tijdens dit onderhoud en inspectie dienen de schadebeelden, die tijdens de restauratie werden aangepakt blijvend verder worden opgevolgd, en indien nodig aangepakt.

ACTIE 1: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN ALLE DAKBEDEKKINGEN, GOTEN, REGENAFVOEREN EN RIOLERING

De daken, dakgoten en afvoerbuizen van alle gebouwonderdelen worden twee maal per jaar (in het bijzonder vóór de winter) schoongemaakt (o.a. verwijderen van bladeren, begroeiing, afval ...). Tijdens dit onderhoud worden mogelijke beschadigingen opgespoord. Ook de riolering en de putten vereisen aandacht en zijn jaarlijks te controleren en te reinigen. Daarnaast wordt het exterieur vierjaarlijks geïnspecteerd door Monumentenwacht. Zij kunnen op moeilijk toegankelijke plaatsen inspecteren en onderhouden, zoals bijvoorbeeld aan de toren.

Het onderhoud van de leien dakbedekking veronderstelt het periodiek herstellen van weggevalen leien, dit om gevolgschade aan de dakconstructie en het interieur te voorkomen.

ACTIE 2: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE GEVELS EN DE DIRECTE OMGEVING

Minstens twee maal per jaar moeten de gevels geïnspecteerd worden. Door regelmatig de gevels na te kijken, kan snel gereageerd worden op gebreken. Dit omvat onder meer de toestand van het metselwerk en voegwerk, roestvorming, vervuiling door vandalisme of te dichte aanplantingen, ... Het exterieur wordt vierjaarlijks geïnspecteerd door Monumentenwacht. Zij kunnen het gebouw op moeilijk toegankelijke plaatsen kan inspecteren en onderhouden. Daarenboven is het belangrijk om de directe omgeving goed te onderhouden en proper te houden, bijvoorbeeld door het verwijderen van onkruid, zwerfvuil, enz.

ACTIE 3: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET BUITENSCHRIJNWERK, DE GLAS-IN-LOODRAMEN EN DE VOORZETBEGLAZING

Het onderhoud van het buitenschrijnwerk omvat onder meer het reinigen van ramen en deuren (minstens twee maal per jaar), het nakijken en het bijregelen van hang- en sluitwerk, het nazicht van de algemene toestand van het houten schrijnwerk, het glas-in-lood en de voorzetbeglazing, etc. Een leidraad voor dergelijk onderhoud is terug te vinden in de onderhoudsfiche *Onderhoud van houten schrijnwerk* van Monumentenwacht.

ACTIE 4: SCHILDEREN OF VERNISSEN VAN HET BUITENSCHRIJNWERK

Het houten buitenschrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) moet periodiek geschilderd of gevernist worden, volgens noodzaak (maximaal 10 jaar). Dit betreft onder meer de houten toegangspoort van de kerk en de deuren en ramen van de sacristie.

ACTIE 5: SCHILDEREN VAN METALEN ONDERDELEN

De metalen onderdelen aan het exterieur moeten periodiek geschilderd worden, volgens noodzaak (maximaal 10 jaar). Indien nodig worden zij vooraf roestwerend behandeld.

Dit betreft onder meer de dievenijzers aan de vensters van de sacristie, de trekankers in de gevels, houten toegangspoort van de kerk en de deuren en ramen van de sacristie.

ACTIE 6: UITVOEREN VAN DE AANBEVOLEN WERKZAAMHEDEN VOORTVLOEIEND UIT HET NAZICHT DOOR DESKUNDIGEN

De adviezen en aanbevolen werkzaamheden die volgen uit het nazicht door deskundigen (zoals Monumentenwacht) moeten worden uitgevoerd binnen een redelijke termijn na de uitgevoerde inspectie.

MAATREGEL 1.2 EENMALIGE RESTAURATIEVE WERKEN

ACTIE 7: RESTAUREREN VAN DE MUURSCHILDERINGEN IN DE BOVENSTE REGISTERS VAN DE OOSTELIJKE WAND VAN DE KRUISBEUK (OPTIONEEL)

De muurschilderingen bovenaan de oostelijke wand van de kruisbeuk met de voorstelling van 'de overbrenging van de relieken van Sint-Landoaldus en gezellen van Gent naar Wintershoven' werden niet gerestaureerd / gereconstrueerd tijdens de recente interieurrestauratie wegens te beschadigd. Mogelijk kunnen zij ooit in een toekomstig restauratieproject worden opgenomen, indien dit wenselijk wordt geacht en de restauratie technisch en financieel haalbaar blijkt.

MAATREGEL 1.3 REGELMATIG NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET INTERIEUR VAN DE KERK, ALS OOK VAN DE CULTUURGOEDEREN

ACTIE 8: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET INTERIEUR

Op regelmatige tijdstippen, minstens twee maal per jaar, dient het interieur te worden nagekeken op kleine en grote gebreken (bijvoorbeeld scheuren in muren en plafonds, vocht in muren en plafonds, ongedierte, glasbreuk, gebruiksschade, vervuiling, roestvorming, vandalisme, ...). Om ervoor te zorgen dat elke ruimte en elk gebouwonderdeel wordt geïnspecteerd wordt er bij voorkeur systematisch gewerkt aan de hand van een overzichtslijst.

Monumentenwacht kan gecontacteerd worden om moeilijk bereikbare plaatsen te inspecteren en indien nodig te reinigen of kleine herstelwerken uit te voeren.

ACTIE 9: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE ROERENDE OBJECTEN EN DE CULTUURGOEDEREN

Op regelmatige tijdstippen, minstens twee maal per jaar, moet de fysieke toestand van de roerende objecten (waaronder de cultuurgoederen) worden nagekeken. In het bijzonder moet er aandacht zijn voor vervuiling, fysieke beschadigingen, aantasting door (houtborende) insecten of schimmels, vocht, etc.; Ook de toestand van afwerkingslagen (beschilderingen, verguldingen, etc.) is belangrijk.

Monumentenwacht kan gecontacteerd worden om moeilijk bereikbare plaatsen te inspecteren en indien nodig te reinigen of kleine herstelwerken uit te voeren.

Een lijst van de als cultuurgoederen is terug te vinden in bijlage van dit beheersplan.

ACTIE 10: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE DAKCONSTRUCTIE, DE ZOLDERS EN DE (TRAP)TOREN

Twee maal per jaar worden de dakconstructie, de zolders en de (trap)toren gecontroleerd op vochtinfiltratie, ongedierte, aantasting door houtborende insecten, etc. Hierbij worden deze ruimtes stofvrij gehouden. De stabiliteit en toestand van de trappen, loopbruggen, toegangsluiken, ... wordt tijdens deze tweejaarlijkse rondgang eveneens gecontroleerd.

ACTIE 11: UITVOEREN VAN DE AANBEVOLEN WERKZAAMHEDEN VOORTVLOEIEND UIT HET NAZICHT DOOR DESKUNDIGEN

De adviezen en aanbevolen werkzaamheden die volgen uit het nazicht door deskundigen (Monumentenwacht) moeten worden uitgevoerd binnen een redelijke termijn na de uitgevoerde inspectie.

ACTIE 12: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE LUIDKLOKKEN EN TOEBEHOREN

Er is een jaarlijks onderhoudscontract voor de luidklok en automatie.

ACTIE 13: BIJZONDERE WERKEN AAN DE LUIDKLOK EN TOEBEHOREN

Naast het reguliere onderzoek kunnen bijzondere werken nodig zijn aan de luidklok en toebehoren. Bijvoorbeeld het roestwerend behandelen en schilderen van de metalen onderdelen van de klokkenstoel en de aandrijving. Dit gebeurt volgens noodzaak.

ACTIE 14: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET TORENUURWERK

Er is een jaarlijks onderhoudscontract voor het torenuurwerk.

ACTIE 15: BIJZONDERE WERKEN AAN HET TORENUURWERK

Naast het reguliere onderzoek kunnen bijzondere werken nodig zijn aan het torenuurwerk. Dit gebeurt volgens noodzaak.

DOELSTELLING 2: Optimaliseren en onderhouden van de technieken, in functie van het interieur en het gebruik van de Sint-Pieters-Bandenkerk.

MAATREGEL 2.1 OPTIMALISEREN VAN DE TECHNISCHE VOORZIENINGEN

ACTIE 16: INSTALLEREN VAN EEN CAMERA-BEWAKINGSSYSTEEM

Om het kerkgebouw vaker te kunnen openstellen voor het brede publiek, wordt in de nabije toekomst een camera-bewakingssysteem geïnstalleerd. Op deze manier kan het gebouw overdag en/of tijdens het weekend worden opengesteld, zonder dat er permanente fysieke bewaking aanwezig hoeft te zijn.

MAATREGEL 2.2 NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE TECHNISCHE INSTALLATIES

ACTIE 17: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE ELEKTRISCHE INSTALLATIE

De elektrische installatie moet jaarlijks worden nagezien. Ten gepaste tijde moet de installatie worden gekeurd (om de 5 jaar voor niet-huishoudelijke installaties).

ACTIE 18: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN BRANDCOMPARTIMENTERING EN EVACUATIEWEGEN

Jaarlijks nazicht en onderhoud van brandcompartimentering, de veiligheidsverlichting en de evacuatiewegen.

ACTIE 19: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE INSTALLATIE VOOR BRANDBEVEILIGING

De gehele brandbeveiliging (onder meer branddetectie, snelblustoestellen, etc.) dient jaarlijks te worden nagekeken en onderhouden en/of gekeurd.

ACTIE 20: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE VERWARMINGSINSTALLATIE

Jaarlijks onderhoud van de verwarmingsinstallatie van de kerk (in de kelder van de sacristie). Dit omvat onder meer het periodiek reinigen van de schoorsteen.

ACTIE 21: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE BLIKSEMAFLEIDINGSINSTALLATIE

De installatie moet jaarlijks worden nagezien en indien nodig onderhouden. Er wordt bij voorkeur een onderhoudscontract aangegaan met een erkend keuringsorgaan dat zowel jaarlijks als na elke blikseminslag de installatie naziet en hiervan een keuringsverslag opmaakt. Verzekeringsmaatschappijen kunnen bijkomende eisen stellen.

ACTIE 22: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE INBRAAKBEVEILIGING, DE DIEFSTALPREVENTIE EN HET CAMERABEWAKINGSSYSTEEM

Jaarlijks nazicht en onderhoud van de inbraakbeveiliging, de (elektrische en fysieke) inbraakbeveiliging, waaronder de camerabewakingsinstallatie.

7. Opvolging

De Kerkfabriek Sint-Pieters-Banden staat in voor de uitvoering en de opvolging van het beheersplan. Ze legt zich erop toe om de beheersdoelstellingen te realiseren en te evalueren. Ze vraagt daarover advies en/of toelating bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Te gepasten tijde rapporteert ze ook aan het agentschap over de genomen maatregelen en werkzaamheden.

De timing van het rapporteren aan het agentschap verschilt naargelang de aard van de maatregelen en de werken:

- Indien dringende maatregelen: jaarlijks rapport;
- Indien werkzaamheden in uitvoering: rapport ten laatste zes maanden na het beëindigen van de werkzaamheden. Er wordt een verslag of voortgangsrapport gemaakt van het verloop van de werkzaamheden met vermelding van de aard, plaats, datum en het resultaat, inclusief fotomateriaal. Dit verslag zal worden opgesteld door de ontwerper, o.a. architect, restaurateur, technicus, etc., die voor de opmaak van de dossiers en de opvolging van de werken instaat;
- Indien in goede staat en geen werkzaamheden gepland op korte termijn: zesjaarlijkse rapportering.

Sinds 2019 dient een beheersplan zesjaarlijks geëvalueerd te worden. De evaluatie gebeurt op basis van een onderhoudslogboek dat de volgende stukken bevat:

- Een toestandrapport van de toestand zes jaar geleden, bijvoorbeeld: een rapport van Monumentenwacht, een goedgekeurd beheersplan ... ;
- Een recent toestandrapport van de huidige toestand, bijvoorbeeld: een rapport van Monumentenwacht;
- Een overzicht van de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken die de voorbije zes jaar zijn uitgevoerd. De opsomming houdt alle ingrepen in die werden uitgevoerd met de vermelding van de datum, een korte samenvatting van de ingreep, de uitvoerder en de factuur (indien van toepassing), foto's van de werken voor en na.

Meer informatie over het onderhoudslogboek is terug te vinden op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed: <https://www.onroenderfgoed.be/het-onderhoudslogboek> .

8. Bijlagen

Bijlagen	Niet van toepassing (dus niet bijgevoegd)	Bijgevoegd
Perimeter van het gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt		8.1
Lijst van geplande werken		8.2
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating		8.3
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	x	
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	x	
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed die in aanmerking komen voor een premie met aanduiding op kaart	x	
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	x	
Lijst van cultuurgoederen		8.4
Lijst van handelingen waarvoor CBS niet kan oordelen dat ze van die aard zijn om wezenlijke eigenschappen van een DG/SG te verstoren	x	
Extra bijlagen:		8.5
- Nomenclatuur van de bouwdelen	x	
- Bibliografie		8.5.1
- Kerkenbeleidsplan	x	
- Onderzoeksrapport muurschilderingen		8.5.2